

RAPPORT
HÖGSKOLAN VÄST

Nr 2015:5
Cecilia Henning
Lars A Svensson
Ulla Åhnby

Tunna band och sociala sammanhang

Mötesplatsers betydelse för äldre

Tunna band och sociala sammanhang

Mötesplatsers betydelse för äldre

Cecilia Henning

Docent i socialt arbete
Jönköping University, Hälsö högskolan
Box 1026
551 11 Jönköping
Telefon: +4673 392 73 76
cecilia.henning@ju.se

Lars A Svensson

Fil Dr i socialt arbete
Högskolan Väst
481 86 Trollhättan
Telefon: +4670 574 59 68
lars.a.svensson@hv.se

Ulla Åhnby

Fil Lic i socialt arbete
Jönköping University, Hälsö högskolan
Box 1026
551 11 Jönköping
Telefon+4672 2010709
Ulla.ahnby@ju.se

Nyckelord: mötesplatser, äldre, sociala nätverk, tunna band och gemenskap

Thin Ties and Social Cohesion.

The significance of meeting places for older persons

ABSTRACT

The point of departure for this study is a need of more knowledge about to which extent and in what way organized meeting places can have a meaning for older persons as a place for social networking.

The study was performed with use of interviews and participant observations at two different meeting places run by the municipality.

As a first step a content analysis was made based on the empirical data. This analysis showed that visits on a more or less regular basis gave a structure to everyday life that felt important for the visitors. The meetings with other old persons contributed to a feeling of social cohesion and replaced experiences of loneliness. These results were significant for both meeting places.

As a second step, an analysis linked to theories on social networks gave a more deep knowledge about the essence of the social networks which were developed and the significance of these networks. The analysis shows that most of the networks could be described as *thin ties* (that is: relatively superficial and noncommittal network ties). These ties could mainly be described in terms of *conversation contacts*. In spite of that these contacts could be described as thin, they have an *emotional value* in contributing to a sense of community and safety. Some networks also showed to have a potential for a development towards *thin friendship ties*.

As a summary of the results the most significance of meeting places for older persons were the contribution to give a feeling of being part of a community. This adds a value of meaning and safety in everyday life for older persons.

The study shows how important it is to take into consideration to organize meeting places when planning for aging in place for older persons. This could be seen as an important strategy for preventing loneliness and health problems among older people.

Key words: meeting places, older persons, social networks, thin ties, community

SAMMANFATTNING

Utgångspunkt för denna studie är att det finns ett behov av mer kunskap om i vilken mån, och på vilket sätt, organiserade träffpunkter kan ha betydelse som mötesplats för äldre människor.

Studien genomfördes, med hjälp av intervjuer och deltagande observationer, på två olika former av mötesplatser inom ramen för den kommunala äldreomsorgen.

I ett första steg gjordes en empirinära analys av insamlat material. Den genomgången visar att regelbundna besök vid träffpunkten gav en *struktur åt vardagen* som kändes viktig för besökarna. Mötet med andra äldre skingrade känslor av ensamhet och i stället skapades en *känsla av gemenskap*. Dessa resultat var likvärdiga för båda träffpunkterna.

En teorikopplad nätverksanalys gav i ett andra steg en fördjupad kunskap om vilken typ av nätverk som utvecklades och värdet av dessa kontakter för besökarna. Analysen visar att det företrädesvis handlar om så kallade *tunna* (relativt ytliga och intet förpliktiggande) nätverksband i form av *samtalskontakter*. Det finns ett *emotionellt värde* i dessa nätverk trots att de beskrivs som tunna. Detta bidrar i sin tur till att besökarna känner trygghet genom den sociala gemenskapen. I informanternas utsagor finns även exempel på en potential att vissa kontakter kan utvecklas till en form av *tunna vänskapsband*.

Sammantaget illustrerar utsagorna från informanterna betydelsen av träffpunkter för att ge äldre människor en upplevelse av att ingå i ett socialt sammanhang. Denna upplevelse har ett värde genom att skapa mening och trygghet i vardagen.

Studiens resultat visar på betydelsen av att i samhällsplaneringen, då främjande av kvarboende är ett mål, se träffpunkter som ett viktigt komplement till bostaden (*en andra plats*). Det kan ses som en strategi för att förebygga ensamhet och ohälsa hos äldre.

Nyckelord: mötesplatser, äldre, sociala nätverk, tunna band och gemenskap

FÖRORD

Denna rapport handlar om betydelsen av dagverksamheter och träffpunkter med några exempel från Trollhättans Stad. Studien har i huvudsak kunnat genomföras genom att ekonomiska medel beviljades av Folkhälsorådet i Trollhättans Stad. För att kunna genomföra den inledande framtidsverkstaden erhöles medel från Britta Lundqvist stiftelsen i Trollhättan. Vidare har medel beviljats från stiftelserna Lars Hiertas minne och Magnus Bergwalls stiftelse. I övrigt har medverkande forskare genomfört studien inom ramen för sina tjänster på Högskolan Väst i Trollhättan och Jönköping University, Hälsöhögskolan i Jönköping. Vi vill här tacka alla som generöst bidragit med finansiella medel till att studien kunde genomföras.

Ett särskilt tack till Agneta van der Poel och Svenska kyrkan Trollhättan och till Lena Lindell - enhetschef för dagverksamheter/Träffpunkter/Anhörigstöd i Trollhättans Stad. Agneta för att vi fick möjlighet att vara i Svenska kyrkans lokaler i Trollhättan vid framtidsverkstaden och att de hjälpte oss med kaffe och förtäring under de två dagarna. Lena för hon hjälpte och stöttades oss i samband med genomförande av framtidsverkstaden och den uppföljande studien. Vidare vill vi rikta ett stort tack till alla deltagare som gjorde framtidsverkstaden möjlig.

Vi vill tacka all personal, chefer, besökare och volontärer på den dagverksamhet och träffpunkt där vi huvudsakligen genomfört våra studier. Utan er medverkan hade inte studien varit möjlig att genomföra.

Slutligen vill vi tacka Susanne Holm som hjälpt oss med utskrifter av intervjuer.

Projektledare för studien har varit Lars Svensson, Fil dr. och lektor i Socialt arbete Högskolan Väst. Övriga forskare som medverkat har varit Cecilia Henning, Fil dr. och docent i Socialt arbete samt fil lic i socialt arbete Ulla Åhnby, Jönköping University, Hälsöhögskolan.

Trollhättan i november, 2015

INNEHÅLL

ABSTRACT	2
SAMMANFATTNING	4
FÖRORD	6
INNEHÅLL.....	8
INLEDNING.....	10
Behovet av gemenskap	10
Sociala sammanhang och lokala kontexter	10
Studiens syfte och frågeställningar	12
BAKGRUND	14
Dagverksamheter	14
Träffpunkter	14
TILLVÄGAGÅNGSSÄTT	16
Framtidsverkstad.....	16
Fördjupningsstudien.....	16
Material och metoder	17
Observationer och informella samtal.....	17
Intervjuer, urval och intervjupersoner	17
Intervjupersonerna.....	17
Gruppintervjuer	18
Bearbetning och analys av det samlade materialet	18
Empirinära analys	19
Teorikopplad analys.....	19
Etiska aspekter och överväganden.....	19
MÖTESPLATSERNAS BETYDELSE – en empirinära analys	22
MÖTESPLATS 1: Dagverksamheten	22
Att komma till dagverksamheten	23
Betydelsen av att besöka dagverksamheten.....	24
Sociala nätverk	25
Betydelsen av gemenskap	26
MÖTESPLATS 2: Träffpunkten	27
Betydelsen av att besöka träffpunkten	29
Sociala nätverk	30
Betydelsen av gemenskap	31

Sammanfattande resultat.....	32
MÖTESPLATSERNA SOM SOCIALA ARENOR – en teorikopplad analys.....	34
Olika former av tunna nätverksband.....	34
Värdet av tunna band.....	37
Tunna band och social gemenskap.....	39
SLUTSATSER OCH DISKUSSION	42
Tunna band bidrar till sociala sammanhang	42
Betydelsen av en andra plats för social gemenskap	42
Studiens slutsatser	44
Genusperspektiv och uppslag till ny studie.....	44
REFERENSER	46
BILAGOR	50
Bilaga 1: Guide för observationer och informella samtal.....	50
Bilaga 2: Intervjuguide.....	52
Bilaga 3: Återrapportering och spridning	54
Bilaga 4: Samtalsområden för gruppintervju/samtal med besökare/volontärer på träffpunkter i Trollhättans stad:.....	56
Bilaga 5: Samtalsområden för gruppintervju/samtal med personal på träffpunkter i Trollhättans stad:	58

INLEDNING

Behovet av gemenskap

Människors behov av gemenskap har varit utgångspunkt för en forskningsantologi inom ämnet socialpedagogik (Eriksson, Nilsson och Svensson, 2013). Begreppet *gemenskap* belyses i antologin såväl teoretiskt som med exempel på projekt med syfte att främja gemenskap, för olika grupper i olika sammanhang. Gemensamt för dessa projekt är att de rymmer en social dimension utifrån människors behov av att ingå olika *sociala sammanhang* genom att det finns kopplingar mellan socialpedagogik och socialgerontologi, där begreppet gemenskap fokuseras, vilket Cedersund (2013) skriver om i ett kapitel i nämnda antologi. Det projekt som redovisas i denna rapport är ytterligare exempel på denna koppling.

Det finns forskare (se t ex Pilisuk & Minkler 1980) som lyfter fram att förlusten av *plats* för sociala kontakter är en alltför ofta förbisedd faktor i diskussionen om äldres hälsa och välbefinnande. Oldenburg (1990) skapade begreppet *the third place* som de mötesplatser som finns mellan hemmet och arbetsplatsen. Det är platser som är offentliga, men ändå välkända och otvungna för besökarna; platser som karakteriseras av öppenhet och tillgänglighet. Det är miljöer där människor kan delta i en gemenskap utan särskilda krav. Dessa mötesplatser kompletterar hemmet och arbetsplatsen.

Forskning kring effekten av *olika typer* av sociala nätverk har på ett väsentligt sätt bidragit till kunskapen om sambandet mellan sociala nätverk och hälsa. Denna forskning lyfter fram att glesa och diversifierade (mångfacetterade) sociala nätverk har oväntat stor potential för att främja äldres hälsa (Wenger, 1994; Litwin, 1998). Täta och mer begränsade nätverk kan ge socialt stöd, men kan också leda till sämre hälsostatus. Sämst hälsa visade sig de personer ha som tillhörde ett uttunnat nätverk. Dessa forskningsresultat ger stöd åt att inte bara starka utan även mer ytliga nätverk kan vara viktiga för äldres hälsa (se även Rostila 2008). Inspirerad av sociologer som Pierre Bourdieu samt Robert Putnam, knyter Rostila (1980) i sin analys av sociala nätverk an till teorier om *socialt kapital*. I Rostilas definition av socialt kapital poängteras vikten av ömsesidig tillit och han betonar samspillet mellan individuella och kollektiva resurser: "(...) socialt kapital kan betraktas som ett uttryck för sociala strukturer som kan generera resurser till kollektivet. För att möjliggöra framväxten av sådana kollektiva resurser är det nödvändigt att sociala nätverk, förtroende samt utbyte av sociala resurser blomstrar i en sammanhållen social enhet som t.ex. grannskap, lokal gemenskap, kommun eller nation." (Rostila 2008 sid. 26, förf. översättning). I en senare artikel lyfter Rostila (2011) fram resursperspektivet i relation till socialt kapital och att detta baseras på ett ömsesidigt förtroende inom ramen för öppna sociala nätverk.

Sociala sammanhang och lokala kontexter

I de diskussioner inom det nordiska samarbetet, där det handlade om att utveckla strategier för den framtida äldreomsorgen inom ramen för en nordisk välfärdsmodell fokuseras boendesituationen för äldre människor med utgångspunkt i den s.k. *kvarboendepincipen* (*Så bor 80+ i Norden*, 2013). De grundläggande värderingar som kan skönjas bakom denna princip sammanfattas ofta i begrepp som självbestämmande, delaktighet och ett värdigt liv. Det är värderingar som lyfts fram i olika styrdokument. Som exempel kan nämnas *Nationell handlingsplan för äldrepolitiken* (Prop. 1997/98: 113) och *Värdigt liv i äldreomsorgen* (Prop. 2009/10:116). Propositionen från 2009 ledde fram till en ny lydelse i Socialtjänstlagen där det betonas att *Socialnämnden ska verka för att äldre människor får möjlighet att leva och bo självständigt under trygga förhållanden och ha en aktiv och meningsfull tillvaro i gemenskap med andra*. (SFS 2010:427). Lika ofta slås emellertid fast att kvarboende är en mer kostnadseffektiv organisationsmodell inom äldreomsorgen jämfört med att satsa resurserna på att utveckla olika former av särskilt boende (institutioner). Denna ståndpunkt kan diskuteras beroende på var man lägger brytpunkten för när institutionsboende kan bli nödvändigt för att klara ett omfattande vård-

och omsorgsbehov. Vad som emellertid framstår som alltmer tydligt är att vi i Sverige verkar ha blivit alltför konsekventa i vår kvarboendepolitik vilket lett till nedläggningar av ett stort antal särskilda boendeformer ute i kommunerna. Täckningsgraden är ett mått på antalet personer i en åldersgrupp som bor i särskilt boende i relation till åldersgruppens storlek totalt. Enligt rapporten (2012) bodde 14 % av personer 80 år och äldre i särskilt boende i riket som helhet. Täckningsgraden har minskat med 60 % sedan 1984 (*Så bor 80+ i Norden*, 2013). De reaktioner som följt på denna utveckling från allmänhet, forskare och beslutsfattare ledde till att Socialdepartementet initierade ett utredningsarbete i syfte att undersöka behovet av ett nytt boendekoncept i skarven mellan ordinärt boende och särskilt boende (SOU 2007:103; SOU 2008:113). Detta nya boendebalterniv fick namnet *Trygghetsbostäder*. Det är en variant av ett tillgänglighetsanpassat *Seniorboende* (vilket är en form av kategoriboende ofta med en åldersgräns på 55+). Bland de åtgärder som vidtas för att öka tryggheten är att anställa en värdinna (med ansvar för att koordinera olika aktiviteter) samt att det skapas en möjlighet att äta tillsammans. Åldersgränsen är ofta omkring 74 år. Såväl Seniorboende som Trygghetsboende är per definition olika varianter av ordinärt boende.

I argumentationen för kvarboende nämns alltså (förutom ekonomiska incitament) vikten för äldre av autonomi och självbestämmande. Samtidigt finns en tradition inom svensk bostadspolitik som lyfter fram betydelsen av delaktighet och gemenskap och olika initiativ för att skapa boendebalterniv som tar fasta på detta. Alva Myrdal var en av pionjärerna som förordade byggandet av kollektivhus för att främja jämställdhet genom att avlasta kvinnorna ansvaret för hushåll och barnuppfostran. Denna tradition följdes upp på 1970-talet med en idé om gemensamt ansvarstagande med kollektivhuset som utgångspunkt. Den s.k. BIG-modellen (Bo i gemenskap) uppbackades av en grupp kvinnliga bostadsforskare (*Det nya vardagslivet* 1984, 1987). Seniorboendet och Trygghetsboendet som bostadsform bygger på kollektivhustanken, men med den skillnaden att det här handlar om ett ålderssegregerat boende. Det finns exempel på bredare initiativ, i form av principer för planering av bostadsområden och kvarter, som mer betonar gemenskap genom åldersintegration.

Linköpingsmodellen för integration av olika bostadstyper, upplåtelseformer, barnomsorg och äldreomsorg är ett svenskt exempel på detta. I Tyskland finns ett utvecklat *Kvarterskoncept* och i USA växer det fram alltfler s.k. *Villages*. Alla dessa är exempel på samhällsplanering baseras på samma ledord: integration, delaktighet och gemenskap. Att planera för träffpunkter för äldre (alternativt för alla åldrar) blir inom ramen för dessa initiativ ett medel och komplement till bostaden och när det gäller att skapa förutsättningar för gemenskap (Henning & Stolarz 2012).

Inom ramen för denna studie studeras speciellt två olika former av mötesplatser, men att de har det gemensamt att de vänder sig till äldre. Det gäller för det första en dagverksamhet dit äldre personer kommer då det finns ett behov av fortsatt rehabilitering efter att ha drabbats av en svår sjukdom som exempelvis ”stroke”. Dessa personer kommer både från det ordinära boendet och från särskilt boende och det krävs ett biståndsbeslut för att få tillgång till denna mötesplats. För det andra gäller det en öppen form av träffpunkt. Hit kommer äldre personer som bor i grannskapet. De söker sig själva till träffpunkten.

Studiens syfte och frågeställningar

Studiens övergripande syfte har varit att undersöka betydelser av olika former av sociala nätverk för besökare vid några organiserade mötesplatser för äldre.

De frågor som bildar utgångspunkt för denna studie är följande:

- Vad är det för kontakter som utvecklas på några kommunala mötesplatser och vad betyder dessa för besökarna?
- Vilket behov finns bland äldre av en plats för vardagliga möten?
- Vad betyder dessa platser för besökaren?

BAKGRUND

I Trollhättans Stad pågår sedan några år ett arbete med att omorganisera och starta nya mötesplatser för äldre. Detta arbete började redan hösten 2010 i samband med att tre inspirationsdagar för personal och frivilliga i Trollhättans Stad genomfördes. Dessa handlade om föreläsningar, studiebesök och gemensamma diskussioner. Lars Svensson, forskare och lärare på Högskolan Väst deltog i dessa inspirationsdagar.

Följande information är till stora delar hämtade från Trollhättans Stads hemsida, broschyrers över olika aktiviteter och muntlig information.

Dagverksamheter

Dagverksamheterna i Trollhättan är till för de som bor i eget boende eller på servicehus och som har särskilda behov av sådana aktiviteter som en del i rehabiliteringen. Dessa aktiviteter ska vara biståndsbedömda och ska ledas av särskild personal, då de också kan kombineras med exempelvis sjukgymnastik och arbetsterapi. Det finns dagverksamheter på tre geografiska platser och är till för:

- personer i behov av funktionsbevarande aktiviteter
- personer med demenssjukdom

På Trollhättan Stads hemsida (2015-01-27) framkommer följande:

På dagverksamheten får du som deltagare möjlighet att träffa andra människor och delta i olika aktiviteter utifrån dina behov och önskemål.

Dagverksamheten ger stöd i att upprätthålla fysiska och psykiska förmågor för att skapa möjlighet att bo kvar i den egna bostaden.

Vidare framgår att dagverksamheterna ska vara till för personer som behöver stöd i att

- upprätthålla funktions- och aktivitetsnivå
- få stimulans och innehåll i vardagen
- delta i en social gemenskap

Dagverksamheterna är också till för personer som vårdas av anhörig och är då en form av anhörigstöd i form av avlösning till den anhörige samtidigt som den närstående får stimulans och omväxling

Träffpunkter

Det finns träffpunkter på nio geografiska platser i Trollhättan Stad. Alla är till för äldre oavsett boendeform, men som har behov av eller önskemål att träffa andra i grannskapet. Träffpunkter drivs av kommunal personal tillsammans med frivilliga/ideella organisationer. Till träffpunkterna är alla välkomna att delta i en aktivitet eller bara titta in för en stunds samvaro. Aktiviteterna på träffpunkterna ska utgå från deltagarnas intresse och önskemål.

I Trollhättans Stad finns också den s.k. *Seniorkulturen* som är ett samarbete mellan Kultur- och fritidsförvaltningen och omsorgsförvaltningen i syfte att arrangera kultur- och fritidsaktiviteter för seniorer. Seniorkulturens aktiviteter förläggs i anknytning till samlings-salar på de olika äldreboendena.

Detta för att det skall vara enkelt att ta sig till aktiviteterna för de boende på äldreboendena och de boende i närområdet. För att arrangera träffpunkterna samarbetar kommunen med:

- pensionärsföreningar
- idéburna organisationer
- anhörigstöd

TILLVÄGAGÅNGSSÄTT

I studiens första fas genomfördes en framtidsverkstad. I studiens andra fas genomfördes fördjupade studier på en dagverksamhet och en träffpunkt.

Framtidsverkstad

Som inledning av ett projekt i Trollhättan Stad vilket handlade om att omorganisera och starta nya träffpunkter för äldre ordnades en framtidsverkstad, hösten 2012. Temat för framtidsverkstaden var: *Hur kan vi tillsammans utveckla mötesplatser och träffpunkter för äldre*. Detta blev också starten för ett forsknings- och utvecklingsprojektprojekt vilket benämndes ”Mötesplatser och träffpunkter för äldre i grannskapet – viktiga incitament i hälsoarbete och samhällsplanering”. Framtidsverkstaden leddes av en forskargrupp från Högskolan Väst och Jönköping University, Hälsohögskolan. De som medverkade i framtidsverkstaden valdes ut av företrädare för kommunen och det var både volontärer och företrädare för personal som deltog. Tanken med framtidsverkstaden var att komma fram med konkreta förslag på förbättringar av kommunens mötesplatser för äldre. En framtidsverkstad består av tre faser; kritik- fantasi och förankringsfas. Ett syfte med framtidsverkstaden är att främja människors delaktighet för att ge möjligheter människor att komma samman, skapa nya idéer och att arbeta för något som de har gemensamt vill förändra – alltså att ge människor en verklig möjlighet till inflytande. Framtidsverkstaden i Trollhättans Stad avslutades med att arbetsgrupper bildades. Därefter inbjöds representanter för dessa arbetsgrupper till en mellanträff i oktober, 2012. Slutligen inbjöds alla som deltagit i framtidsverkstaden till en halvårsuppföljning i februari, 2013. Vid detta tillfälle deltog också politiker från omsorgsnämnden i Trollhättans Stad.

I direkt anslutning till framtidsverkstaden fick deltagarna möjlighet att utvärdera innehåll och genomförandet vid framtidsverkstaden. Under hösten 2012 genomfördes också en gruppintervju med deltagare från framtidsverkstaden. Framtidsverkstaden finns dokumenterad på följande sätt:

1. En intern rapport med titeln ”*Hur kan vi tillsammans utveckla mötesplatser och träffpunkter för äldre? Rapport från en framtidsverkstad i Trollhättan*” (Henning, Svensson och Åhnby 2013).
2. En kandidatuppsats skriven på det Socialpedagogiska programmet med titeln ”*Det ska va gôtt å leva: En studie om betydelsen av att delta i en framtidsverkstad* (Almqvist & Karlsson 2013).
3. Ett kapitel i en forskningsantologi, Åhnby, U., Svensson, L, & Henning, C. (2013). *Delaktighet och gemenskap skapar engagemang – Framtidsverkstad i Trollhättan*. I L. Eriksson., G. Nilsson, & L. A. Svensson, (red) *Gemenskaper. Socialpedagogiska perspektiv*. Göteborg: Daidalos förlag.
4. En presentation på temat: *Platsens betydelse för gemenskap och förebyggande av ensamhet* vid en konferens i Norrköping en 15 oktober, 2015 Arrangör var Nätverket – Liv hela livet – ett nätverk om äldres ensamhet, NISAL (Nationella institutet för forskning om äldre och åldrande) vid Linköpings universitet, Campus Norrköping, samt Norrköpings kommun

Fördjupningsstudien

I studiens andra fas har observationer och enskilda intervjuer genomförts på två mötesplatser. De intervjuade var deltagare/besökare på en dagverksamhet (i fortsättningen DV) och en träffpunkt (i fortsättningen TP). Därefter har två gruppintervjuer genomförts, den första med besökare/volontärer på träffpunkter och den andra med personal från dagverksamheten och träffpunkter. Forskargruppen kom efter diskussion med personalen fram till att flera av besökarna på dagverksamheten har en form funktionsnedsättning vilket skulle ha gjort det svårt att genomföra en gruppintervju. Av den anledningen avstod vi detta. De olika metoderna för datainsamling valdes för att de skulle komplettera varandra och att vi på detta sätt skulle få ett bredare och mera fördjupat datamaterial.

Material och metoder

Under våren och hösten 2013 genomfördes deltagande observationer på två mötesplatser i Trollhättans Stad och under våren 2013 genomfördes intervjuerna. Under hösten 2014 genomfördes de två gruppintervjuerna.

Observationer och informella samtal

Kontakter togs med ledningspersonal för dagverksamheter och träffpunkter i Trollhättans Stad för att informera om studien och informera oss själva. Tillsammans bestämdes att fördjupningsstudien skulle genomföras på två mötesplatser, en dagverksamhet och en träffpunkt. Nästa steg var att informera personalen på de två mötesplatserna. Detta gjordes muntligt tillsammans med ledningspersonal samt genom ett skriftligt informationsbrev. I samband med observationerna genomfördes också informella samtal med personalen (Niemi, 2013). Vid observationerna användes en observationsguide (bilaga 1) inspirerad av Taylor och Bogdan (1998). Observationerna varande mellan 2- 4 timmar och dokumenterades genom fältanteckningar.

Antal observationer:

Dagverksamheten – fem tillfällen. Dessa genomfördes mellan 26/3 – 24/4, 2013

Träffpunkten – tre tillfällen. Dessa genomfördes mellan 5/4 – 15/6, 2013.

Intervjuer, urval och intervjupersoner

För att finna intervjupersoner gjordes ett målinriktat urval¹. Från båda undersökningsenheterna (DV och TP) söktes personer som skulle kunna bidra med viktig information kring de frågor som skulle belystas. Avsikten var också att frågorna skulle besvaras på ett så mångsidigt sätt som möjligt. I undersökningsgruppen skulle finnas de som enbart var besökare och de som också hade rollen som volontärer. Vid DV fanns färre möjligheter till urval i förhållande till TP beroende på antalet som besöker denna mötesplats är betydligt färre. På båda mötesplatserna eftersträvades att åstadkomma ett tydligt informerat samtycke. Detta gjordes genom att de tilltänkta informanterna informerades om studien både muntligt och skriftligt vilket skedde i samband med besöken på de två mötesplatserna (Bilaga 1 och 2).

På DV tillfrågades tänkbara intervjupersoner efterhand som de blivit informerade av undersökningsledaren och intervjutillfällen bokades. Vid TP föreslog personalen ett antal tänkbara intervjupersoner och undersökningsledaren tillfrågade därefter dessa om intresset för att delta i undersökningen. Därefter bokades tider för intervju. Vid både mötesplatserna genomfördes intervjuerna i nära anslutning till lokalerna där verksamheten ägde rum. Vid intervjuerna användes en intervjuguide (bilaga 2). Intervjuerna varade mellan 0.5 – 1.5 – 1,5 timmar. Intervjuguiden arbetades fram utifrån att vi var intresserad av att kunna använda datamaterialet för analysmed hjälp av en nätverksteori och att vi hade tagit del av kunskapsläget inom området (Jfr Bryman, 2008 och Kvale Brinkman, 2009).

Antal intervjuer:

- Dagverksamheten – sju och Träffpunkten – sex

Intervjupersonerna

Det var 8 kvinnor och 5 män som intervjuades. Av dessa var 8 änkor/änklingar, 4 var gifta/sambo och två var skilda. De var födda mellan 1915 – 1939 och vara vid undersökningstillfället mellan 64 –

---

¹ Bryman (2008) beskriver målinriktat urval som att forskaren väljer deltagare som på ett strategiskt sätt så att de valda personerna är relevanta för de forskningsfrågor som formuleras. Det handlar om att få fram ett urval som kan säkerställa ett stort mått av variation.

98 år. Det var 7 som var födda i Trollhättan, 2 i Borås och 1 i Vänersborg, Åmål, Kristinehamn och Stockholm. Det var det 6 som bor i lägenhet (varav två i nära anslutning till mötesplatsen, 6 bodde på äldreboende (vara 5 i samma byggnad som träffpunkten) och 1 bodde i villa. Som närmast anhöriga uppgav 3 make/maka, 11 barn, 7 barnbarn, 3 uppger systerdotter, 1 uppgav en broder och 1 uppgav en nära vän.

Alla har genomgått folkskolan, 2 har gått flickskola/realskola, 2 har tagit studenten och 2 har högskoleutbildning. Övriga yrkesutbildningar och kurser är exempelvis aftonskola, golvslipare, svets utbildning, kartritare samt olika ospecificerade kurser. Det är 8 som betecknas som arbetare (serviceyrken, fabrik etc.), 4 har varit tjänstemän och en egen företagare.

När det gäller fritidsintressen uppgav 5 idrott/sport/gymnastik, 4 föreningsliv, 2 handarbete, 1 sommarstugan, 1 musik, 1 konsumentfrågor och 1 släktforskning

När det gäller aktuellt hälsotillstånd uppgav 5 att de haft stroke, 2 lårbensbrott, 3 höftproblem/utslitna knän, 1 nedsatt syn och 1 yrsel (obs uppgift saknas från några).

Gruppintervjuer

Två gruppintervjuer genomfördes hösten, 2014, en med besökare/volontärer och en med personal. Tanken med gruppintervjuerna var att de skulle tillföra mera datamaterial och på så sätt komplettera de individuella intervjuerna och observationerna.

När det gällde intervjuer med besökare/volontärer tillfrågade ett antal personer av personal om intresset av att delta i intervjun. Bland dessa fanns både de som tidigare intervjuats enskilt, men också personer som inte intervjuats tidigare. De tänkta informanterna informerades genom ett informationsbrev. Gruppintervjun genomfördes med hjälp av en intervjuguide (Bilaga 4). Vid denna intervju deltog fyra kvinnor och två män. Alla hade anknytning till en träffpunkt. Inga besökare från dagverksamheten deltog.

Gruppintervjun med personalen genomfördes med sex personer (fem kvinnor och en man). Personalen informerades genom ett informationsbrev Alla har i sina arbetsuppgifter att planera och genomföra aktiviteter antingen på en dagverksamhet eller på en träffpunkt. Vid intervjun användes en intervjuguide (Bilaga 5).

Bearbetning och analys av det samlade materialet

Vid observationerna och de informella samtalen fördes fältanteckningar. Dessa användes främst för att beskriva mötesplatserna både när det gäller den fysiska interiören, men också för att beskriva vilka verksamheter som förekom. De enskilda intervjuerna och gruppintervjuerna spelades in och transkriberades till skriven text (jfr Kvale/Brinkman, 2008). Det samlade empiriska materialet bearbetades därefter i flera steg. I ett första steg organiserades det empiriska materialet från de enskilda intervjuerna så att det blev tillgängligt för analys. Samtidigt sökte vi efter utsagor som kunde vara viktiga för vår studie. Därefter lästes materialet vid upprepade tillfällen av alla i projektgruppen och kodades. Efter ny genomläsning skapades preliminära kategorier. Dessa var:

- Hur gick det till när de började vara med på träffpunkten eller dagverksamheten
- Träffpunkternas/dagverksamhetens betydelse
- Igenkännande kontakter
- Hälsningskontakter
- Samtalskontakter
- Hjälpkontakter

- Annan typ av kontakt av att på dagverksamhet eller träffpunkt
- Betydelsen av de kontakter man skapar på träffpunkterna eller dagverksamheterna?

I gruppintervjuerna sökte vi efter utsagor som kunde komplettera de enskilda intervjuerna eller för att skapa en djupare förståelse för betydelsen av mötesplatserna. Gruppintervjun med besökare/volontärer användes vid beskrivningar av träffpunkten. Gruppintervjun med personal blev användbar vid både beskrivningar av träffpunkten och dagverksamheten.

Utifrån ytterligare genomläsning kunde olika mönster skönjas. I detta läge bestämdes att presentera det samlade datamaterialet i två former:

1. En empirinära analys
2. En teorikopplad analys

Empirinära analys

Den empirinära analysen genomfördes som en innehållsanalys (Jfr Bergström & Boréus, 2005 och Bryman, 2011). Denna utfördes genom upprepade närläsningar av materialet och genomfördes i flera steg. I ett första steg utgick vi från de ursprungliga koderna ex. ”*Annan typ av kontakt av att besöka dagverksamhet eller träffpunkt*” och ”*betydelsen av de kontakter man skapar på träffpunkterna eller dagverksamheterna*”. Därefter skapades nya kategorier och efter reducering och kondensering av textmassa skapades teman. De teman som kunde urskiljas samlades under en gemensam rubrik – *Mötesplatsernas betydelse*. Från huvudtemat – *Mötesplatsernas betydelse* kunde vi urskilja underteman som senare utnyttjades vid redovisning av den empiriska analysen. Dessa teman har i redovisningen fått beteckningarna:

- Beskrivning av mötesplatsens innehåll
- Betydelsen av dagverksamheten respektive träffpunkten
  - o Struktur i vardagen
  - o Rehabilitering och funktionsbevarande aktiviteter
- Socialt nätverk
- Betydelsen av delaktighet
- Genusperspektiv

Teorikopplad analys

Efter det att det empiriska materialet bearbetats färdigt genomfördes en teorikopplad analys. Här ställdes det empiriska materialet mot olika teoretiska ingångar och tidigare forskning. Exempelvis användes en teoretisk modell som skapats med utgångspunkt i Granovetters (1973, 1982) begrepp *weak ties* och benämns som *teorin om tunna band* (Henning & Lövgren 2002 a). Avsnitt beskrivs under följande rubriker:

- Mötesplatser som sociala arenor
  - Olika former av tunna nätverksband
  - Värdet av tunna band
  - Tunna band och gemenskap

Etiska aspekter och överväganden

Vi har i hela fördjupningsstudien följt intentionerna i *God forskningssed* (2015). Projektet startade emellertid som ett utvecklings- och utvärderingsprojekt och av det skälet går det i flera delar av rapporten att utläsa i vilken kommun studien har genomförts. Att genomföra studien i en medelstor

kommun och delvis tillsammans med personal gör att en del vet var det empiriska materialet har samlats in. Vi har dock inte i rapporten namngett vilka mötesplatser som har varit föremål för fördjupningsstudien.

För att få ett informerat samtycke att genomföra enskilda intervjuer har både skriftlig och muntlig information om studien getts. Vid denna information har vi följt HSFR forskningsetiska principer inom humanistisk – socialvetenskaplig forskning (Vetenskapsrådet, 2011). Vi har värnat om att besökare och volontärer inte kan kännas igen i textmaterialet m.a.o. det ska inte gå att spåra vilka enskilda personer som har blivit intervjuade eller uttalat sig. I vissa fall i redovisningen har en ytterligare avidentifiering skett, men utan att värdefull information gått förlorad till exempel man har blivit kvinna och snickare har blivit hantverkare osv. Personalen har heller inte heller namngetts i texten, men här kan det vara svårare att vara helt okänd. Det handlar om att personalen är betydligt färre till antalet och de har en ojämn könsfördelning.

Det insamlade datamaterialet har enbart kunnat läsas av projektgruppen och av den person som transkriberade intervjuerna. Materialet har förvarats på ett säkert sätt och har enbart används till det ändamål det var avsett för.

På det sätt som redovisas ovan så har vi beaktat vedertagna forskningsetiska riktlinjer.

Innehållet har återrapporterats och diskuterats i olika sammanhang. Detta framgår av bilaga 3

MÖTESPLATSERNAS BETYDELSE – en empirinära analys

I detta avsnitt presenteras två former av mötesplatser för äldre i Trollhättans Stad. Det handlar om en dagverksamhet (DV) och en träffpunkt (TP). De frågor som bildar utgångspunkt i detta avsnitt är: Vilka likheter eller skillnader det finns mellan dagverksamheten och träffpunkten, vad det är som gör att man kommer till respektive mötesplats och vilken betydelse dessa har för besökarna. Presentationen görs i tre delar där en handlar om dagverksamheten och en handlar om träffpunkten. Sist presenteras några jämförande slutsatser.

MÖTESPLATS 1: Dagverksamheten

Det är i början av veckan och jag har avtalat om ett besök på DV vilken är lokaliserad till ett bostadsområde en bit utanför stadens centrum. I området finns ett servicehus och det är i dess bottenplan som verksamheten håller till. Det är inte svårt att hitta till lokalerna även om det ligger en bit från huvudentrén. Jag noterar att det är breda passager, så det bör inte vara svårt att komma in om man är rullstolsburen. Strax innanför ingången till lokalerna finns ett kapprum och det första jag möts av är en liten växtodling – kanske förbereds vårens och försommarens uteplanteringar. Lokalerna är långsmala och kan sägas vara indelad i tre avdelningar, en köks del, en upphållsdel och en avdelning för träning. Personalen disponerar ett mindre rum där det finns telefon och datorutrustning.

- Det är en funktionsbevarande verksamhet, där man ska kunna få träna upp funktioner eller för att bevara och förbättra sina funktioner, men det handlar även om att få träffa andra och även vara en avlastning för de anhöriga, berättar en av personalen.
- Jag ser vikten för de besökare som kommer att man är ett litet kollektiv, men det är väldigt viktigt att man ser individen i detta lilla kollektiv, berättar en annan av personalen.

Det lilla kollektivet ser ut olika dag från dag, men alla som kommer till DV har ett biståndsbeslut. En del kommer en eller två dagar i veckan andra kommer tre eller fyra gång varje vecka. Totalt kommer ca 16 – 17 personer under en vecka och det är både kvinnor och män.

Nu börjar de första besökarna komma. En som bor på servicehuset kommer med hjälp av en personal, en annan med hjälp av färdtjänst, en tredje kommer tillsammans med en anhörig och några kommer på egen hand. Alla hälsas välkomna och man utbyter några ord innan det är dags att påbörja dagens första aktiviteter. Det kan handla om att ta fram den egna stickningen, fortsätta på den påbörjade tavlan, lägga pussel, läsa tidning eller att vara behjälplig att duka fram.

Nu är det dags för den gemensamma måltiden och på något sätt är detta själva navet i verksamheten. Alla samlas kring bordet och man hjälps åt att servera och bre smörgåsar åt varandra. Detta är det lilla kollektivet där mycket avhandlas. Här diskuteras allt från världshändelser till lokala händelser och man pratar om för att det lokala fotbollslaget förlorade i senaste matchen. En del berättar också episoder från sitt liv. Här planeras också kommande aktiviteter. En av personalen påpekar att nu är det strax slut på det färska brödet. Några anmäler sig att vara med att baka. Detta får bli en av eftermiddags-aktiviteterna. Så efter en ganska lång sittning tillsammans är det dags att bryta upp, diska och övergå till individuell träning eller träning i grupp. Träningen i grupp består idag av att slå en ballong till varandra. Denna aktivitet verkar uppskattad. Jag deltar själv och alla skrattar när jag grovt missar ballongen. Vid ett annat tillfälle frågar jag en av deltagarna om vad hon skulle ha gjort om hen inte var här:

Den ovan beskrivna verksamheten är en av tre liknande mötesplatser som finns i kommunen. Dessa har olika inriktning, men alla utgår från att DV är till för personer som bor i eget boende eller på servicehus och som behöver stöd i att upprätthålla funktions- och aktivitetsnivå, få stimulans och innehåll i vardagen eller delta i en social gemenskap. Det handlar om funktionsbevarande aktiviteter efter en sjukdom eller för personer med demens. En annan inriktning är att dessa verksamheter är till för de som vårdas av anhöriga och är alltså då en del i anhörigstödet. (Trollhättans Stad hemsida 2015-01-27).

Att komma till dagverksamheten

Alla som kommer till dagverksamheten gör det med stöd av ett biståndsbeslut och för varje person upprättas en genomförandeplan. Många av de som kommer till dagverksamheten har gått igenom en akut sjukdom, berättar en av personalen. Vid ett senare tillfälle berättar ett par av besökarna följande:

Det kom plötsligt. Jag hade varit ute och kört bil och kände mig trött när jag kom hem. Jag tänkte att jag skulle lägga och vila mig lite. När jag skulle lägga mig i sängen föll jag som en stock (IP3)

Jag var hemma och skulle gå på toaletten, jag bara ramlade ner, jag bara damp ner (IP1)

Några berättar att efter den akuta sjukdomsperioden så kom de åter hem. Här hade då ordnats med tillgänglighetsanpassad på olika sätt. En av de intervjuade berättade att hon lever ett inrutat liv som består i att med hjälp av personal stiga upp på morgon, äta frukost och sedan vänta på nästa tid när personalen kommer osv. och hon berättar vidare:

Det blir väldigt, väldigt, väldigt långsamt att bara sitta där och jag kan ju sitta upp till tre timmar i en den här rullstolen och är väldigt jobbigt. Jag vill gärna komma ut och gå lite. (IP4)

Av de som intervjuades så har dessa personer mer eller mindre vetskap om hur det gick till att komma till DV. Några har tagit initiativ själv som följande utsagor bekräftar:

Jag fick ett erbjudande, fick reda på att det fanns, så jag tyckte det lät intressant [...] då kontaktade jag dem där nere [...] så blev det någon form av beslut [...] det fick gå genom biståndshandläggaren då... (IP3)

Jag hade hemma en sån där assistent eller vad det var. Jag hade varit på X dagverksamhet, på sånt där med [...] och så tyckte de att jag var för så bra [...] ja det gick liksom framåt [...] då fick jag sluta där... (IP2)

I andra fall har en nära vän eller anhörig tagit initiativ:

Det var nog Hans (=en god vän) [...] en kille som jag känner [...] han har hållit på med detta, han har ringt... (IP4)

Det var alltså en god vän som tog initiativ till att hon så småningom fick möjlighet att få komma till DV, men framhåller att hon upplevde det var många inblandade innan det kom ett beslut. En annan berättar att när han kom hem från sjukhuset bestämde maken att hon skulle hjälpa till och någon hemtjänst har aldrig varit aktuellt. Så småningom gjordes en ansökan om att få komma till dagverksamheten.

Makan frågade om jag fick börja [...] Om det fattades något beslut kan jag inte svara på... (IP7)

I andra fall har någon professionell troligen tagit initiativ:

Jag var på X dagverksamhet [...] de kom med ett erbjudande (IP1)

... då sa den här sjukgymnasten att det vore något för dig. Och det var det. Jag hade ju velat göra något hela tiden (IP2)

... det var kommunen som bestämde (IP6)

Ja det berodde nog på kommunen, alltså på deras tjejer där. Jag vet inte, men jag tror att det kom från sjukgymnasten eller var det var [...] men de ringde i alla fall en dag och frågade [...] frågade om jag vill komma dit [...] då fick jag en dag i veckan. Någon frågade om du vill gå dit flera dagar. Ja du kan få fem dagar i veckan svarade de (IP8)

Någon ger uttryck för att det svårt att veta hur det ska gå till som följande utsaga bekräftar:

... det är ju så mycket [...] jag hade aldrig kunnat tro att det är så förskräckligt mycket folk som är involverat i detta, det är något fruktansvärt mycket folk [...] jag tänker på det administrativa, det är förfärligt byråkratiskt... (IP4)

Betydelsen av att besöka dagverksamheten

En central fråga för studien är att utforska vilken betydelse olika mötesplatser har för den enskilde. Så här uttrycker sig en av de intervjuade:

*I: Vad betyder det för dig att vara på dagverksamheten
IP: ... Träffa folk och vara ute... i friska luften och hänga med. Det är ju socialt
I: Men vad ligger i det du säger att, hänga med?
IP: Jag hänga med i svängarna, vet du... (IP1)*

Detta skulle kunna sägas sammanfatta mycket av vad det handlar om, dvs. betydelsen av att ingå i ett socialt sammanhang. Vid en närmare genomläsning av det samlade materialet så finner vi ytterligare komponenter som visar på betydelsen av att få komma till och delta i dagverksamhetens aktiviteter.

Struktur i vardagen

Flera av informanterna ger uttryck för betydelse av att ha ett mål för dagen eller som några uttrycker det:

*I: Genom att komma hit fyra dagar i veckan så har du skapat någon slags rutin i vardagen
IP: Ja då har jag rutin i mitt liv. Och är det så att sonen säger att han ska komma, då ringer jag ner och säger att i morgon behöver ni inte hämta mig för då är L. här. (IP7)

IP: När jag är hemma så är jag hemma, men nu är jag här idag, sen är jag ledig onsdag från det här. På torsdag är jag här igen. På fredag, lördag och söndag är jag hemma och sen vill jag hit igen... (IP2)*

Flera av de som intervjuats ger uttryck för betydelsen av att komma hemifrån och förbereda sig för att komma till DV. Det handlar om att:

*IP: ... ta på sig och gå ut va [...] ja jag säger som det är... (IP 1)
IP: Jo det är att komma hemifrån, så jag längtar hit när jag är hemma [...] (IP2)
IP: ... det är ju att komma ifrån hemma [...] nu har jag åkt omkring i årtal hemma i lägenheten och "blegat" på tavlorna och allting, så jag kan dem utantill [...] det är liksom att förnya sig att få komma hit... (IP4)*

Detta kommer också till uttryck i att det att helgerna upplevs som långa.

*I: Att du får komma hit ner [...] vad betyder det för dig?
IP: Allt
I: Vad lägger du i det?
IP: Allt, allt, allt. På lördag och söndag är jag ju ensam om inte barnen kommer [...] det är ju väldigt långsamt och tråkigt [...] Ja dagen går lite fortare. Lördagen och söndagen är de värsta dagarna för mig... (IP7)*

Det blir ett avbrott i vardagen att komma till och vara med i DV aktiviteter vilket följande utsagor bekräftar.

*I: Är det mest ett tidsfördriv eller?
IE: Ja, det kan man väl kalla tidsfördriv... (IP7)*

IP: ... att jag gör någonting, att jag åker någonstans, det tror jag är det enda det betyder... (IP3)

IP: ... det är ett väldigt gott avbräck [...] jag är ju här måndag, onsdag, torsdag och fredag... och på tisdag är jag på X dagverksamhet... (IP4)

Ytterligare en variant på struktur i vardagen ger följande utsaga uttryck för:

I: Vad är själva anledningen till att du just har kommit hit...

IP: Det är att jag vill vara hemifrån. Komma ifrån frugan (IP2)

Här handlar det om att den maken/makan ska få möjlighet att vissa dagar i veckan få göra något annat som att exempelvis gå på en föreningsaktivitet och DV är alltså en form av avlastning för den anhörige. Visserligen gör de tillsammans dagliga promenader. Men maken vill också komma ut på sitt och passar då på när han/hon är på DV.

Rehabilitering och funktionsbevarande aktiviteter

När det gäller dagverksamheten så handlar det både om funktionsbevarande aktiviteter och rehabilitering. Av de som kommer och deltar i de olika aktiviteterna så uttrycker alla att den viktigaste delen är att de får träna och att deras funktioner ska kunna förbättras, alternativt att de funktioner man har inte ska försämrats

I: ... men vilket är det viktigaste, gemenskapen eller träningen?

IP: Ja, jag måste ju säga att det är träningen för mig där, balansträning och så är det gåträning. (IP3)

IP: Jag försökte hemma att ta några steg, men då ramlade jag [...] men det får komma efter hand (IP4)

Det verkar gå ut på att träna för att klara mera själv och fler uttryck för att de har en dröm.

I: Vad är det du ser framåt nu?

IP: ... min högsta önskan är ju att kunna stiga upp från den här stolen och öppna dörren och gå, det är min högsta önskan. Likadant att kunna gå ut. Jag skulle vilja kunna komma utanför och plantera lite blommor på balkongen och allt det där, men jag kan ju inte göra det... (IP4)

I en del fall är också själv träningen en förutsättning för att de ska kunna klara av att kunna bo kvar hemma

Sociala nätverk

En del av de som vi har intervjuat trodde att de skulle möta gamla barndomskamrater eller gamla arbetskamrater på dagverksamheten men det blir dock bara delvis så. Det kunde vara gamla arbetskamrater eller gamla barndomskamrater som bostad i området. Det blir dock bara delvis så. En och annan känner de igen, men det går inte alltid att placera dem. Därför blir det mest nya kontakter eller att man möter nya människor på mötesplatsen. Det tar dock en tid att lära känna nya människor:

IP: Det brukar ta en termin kan man säga [...] ungefär ett halvår (IP3)

Ibland träffar man de som har samma intressen, det kan handla om gemensamma intressen eller att de hejar på samma fotbollslag. Det som framkommer är att det blir mest ytliga kontakter. Besökarna har med varandra, men som någon säger:

IP: ... det är alltid roligt... (IP 3)

Att prata med varandra verkar vara viktigt vilket följande utdrag från en intervju ger uttryck för:

I: Ni pratar mycket?

IP: Ja

I: Är det viktigt?

IP: Ja mycket käft är det, mycket skit, fräckisar och sånt...

I: Men är det viktigt det här att få prat och så?

IP: Det är jätteviktigt [...] det är medicin ja... (IP3)

Betydelsen av gemenskap

För att kunna ta påverka vad som händer under den tid som besökarna är på DV skrivs en genomförandeplan. Utifrån den är det tänkt att allt ska planeras framförallt både den individuella och den grupprelaterade träningen, berättar en av personalen. Här framgår vad varje person har för resurser och vilka hjälpmedel de har och vad de själva vill få ut av att vara på mötesplatsen samt vad de vill få ut av dagen. Informanten säger vidare att

Vi gör allt tillsammans, brödet vi äter bakar vi ihop och det är alltid någon som behöver något i affären, ja då blir det utepromenad. Så vi gör allting tillsammans och vi dricker kaffe när vi kommer på förmiddagen. Och vi äter lunch tillsammans... (Gruppintervju med personal)

Vidare framkommer att några kanske vill vara med och baka och andra vill fortsätta att träna. Så här kan det gå till när någon kommer ny.

I: När någon kommer ny till kollektivet, hur stöttar ni upp då?

IP: Vi skriver genomförandeplanen tillsammans [...] genom samtal, man ger förslag liksom [...] sen är det klart att köper man sig funktionsbevarande dagverksamhet så finns det ju redan där en inriktning som man väljer [...] det finns ju en tanke om att man ska hålla vid liv och gärna återfå förmågor som man haft... (Gruppintervju med personal)

IP: ... det viktigaste är nog ändå att det att sitta runt kaffebordet på morgonen för där lär du känna personerna, man sitter och samtalar, då är det mycket som kommer fram [...] vilka intressen man haft... (Gruppintervju med personal)

IP ... det nästan formar hela verksamheten [...] vid frukostbordet på morgonen när man sitter allihop, där går man igenom vad vi vill göra den dagen och så vet man vad var och en vill få ut av den dagen [...] det kan vara två som går till affären den dagen och några bakar medan några läste tidningen... (Gruppintervju med personal)

IP: du lär känna individen i det lilla kollektivet [...] och då vet du precis [...] för man vet, de som är intresserade av det här, baka eller träna [...] det är så man får jobba gentemot var och en. (Gruppintervju med personal)

För att öka utbudet av aktiviteter går man även igenom verksamheter som finns på andra träffpunkter.

IP: ... vi tittar i programmet för olika träffpunkter om det är något som passar ... (Gruppintervju med personal)

Det finns en medveten tanke att man kan utveckla sina förmågor så pass mycket att några ska kunna sluta på DV och i stället fortsätta på en annan mera öppen mötesplats.

... vi har en som gått från dagverksamhet till träffpunkt (Gruppintervju med personal)

Att planera verksamheten kräver också fantasi. Exempelvis berättar en av personalen att det gäller att fånga upp och bygga på tidigare intressen. Hon berättar:

Då är det ju så att vi måste fånga upp de rätta elementen i var och en och jobba utifrån det [...] om vi har en herre som varit roddare och fått en svår sjukdom, då får man se till att fråga, tycker du fortfarande att det här med att sitta och ro och arrangera detta, för det är ju en fantastisk övning och då blir ju träningen mycket roligare och kan stimulera andra grejer med. (Gruppintervju med personal)

Ett annat exempel:

... har vi inte redskap så gör vi det av någonting. Vi byggde ett fotbollsmål i går... (Gruppintervju med personal)

En särskild aspekt handlar om att vara jämställd och att trivas tillsammans, vilket belyses i följande utsagor:

I: Vad är det som ska till för att det ska bli bra:

IP: ... glada ledare...

I: Är det viktigt?

IP: Det tror jag. Och att vi är jämställda allihop.

I: Hur menar du då?

IP: Ja, vi frågar lite grann, hur mår du och så där...

I: Är det viktigt att man gör det?

IP: Ja vet inte att det är viktigt [...] men det är naturligt

I: Men vad tror du de andra tycker om att vara här?

IP: ... jag tror att de trivs allihopa [...] vi är ett gäng [...] det är god kamratanda...

I: Hur får man till det?

IP: Ja många gånger beror det väl på sig själv [...] om man är vänlig mot dem [...] och skojar lite och så...

I: Vad skulle du vilja framhålla särskilt?

IP: ... att det får fortsätta [...] det gör människorna gott och det är socialt [...] ... vi blir glad här och vi får den hjälp vi behöver... (IP3)

Det finns också en medvetenhet hos personalen kring detta vilket följande utsaga belyser:

Sen har vi ju det här med självbestämmandet, att har jag fått varit med att önska något och ordnat något, att nu ska vi ha krafter eller vad det nu blev. Alltså det ger ett oerhört välbefinnande... (Gruppintervju med personal)

MÖTESPLATS 2: Träffpunkten

Träffpunkten (TP) kan beskrivas som en mötesplats för en grupp människor, i detta fall äldre personer. I kommunen finns ett flertal liknande mötesplatser som alla har ett eget program av aktiviteter. Utbudet speglar de förutsättningar som finns inom respektive verksamhet och besökarens egna önskemål. Ibland sker ett samarbete med föreningar såsom pensionärsföreningar och andra ideella organisationer. Ibland finns TP lokalmässigt i samma byggnad som ett boende till exempel "55+ hus" eller ett särskilt boende och ibland som en separat lokal i annan byggnad. En del av träffpunkter har tidigare haft en inriktning som mer kan beskrivas som terapiverksamhet vilket också speglar vad som finns i lokalerna vad gäller vävstolar mm. I samband med större aktiviteter i form av musikunderhållning, gymnastik och vid större fester kan träffpunktens verksamhet förläggas till närliggande lokaler i samma byggnad.

En förmiddag på Träffpunkten som är öppen mellan 9.30 – 15.00

Strax efter klockan 9.30 droppar besökare in en efter en. Några bor i samma hus och tar sig dit själva eller med hjälp av hemtjänsten. Av de som bor ”utanför” kommer några med hjälp av färdtjänst. Man samlas kring ett av de mindre borden och samtalet denna dag handlar om en kommande utflykt och man påminner varandra om att anmäla sig på listan som ligger på bordet. Hitintills är det bara damer som sitter runt bordet och när en manlig besökare dyker upp blir alla nyfikna på varför han är så sen idag och han får då förklara varför. Det visar sig också att han har till uppgift att duka fram till förmiddagskaffet så idag fick personalen duka vilket de också skämtsamt påpekar. När kaffestunden är över hämtar mannen en bricka och dukar av. Efter kaffet beger sig de flesta av besökarna till gymnastiken i rummet bredvid.

Mötesplatsen träffpunkten kan liknas vid ett Allaktivitetshus som är kostnadsfritt och vänder sig till alla äldre som vill delta i aktiviteterna. Den TP som vi besökte ligger i entréplanet på ett seniorboende och kan beskrivas som en lagom stor lokal med möjlighet till olika aktiviteter. Det finns några bord där man kan samlas kring i lite mindre grupper för samtal, tidningsläsande, lösa korsord m.m. eller bara sitta ner och koppla av. Det finns också ett större bord där alla besökare får plats och där man tillsammans dricker förmiddagskaffe vilket är ett viktigt inslag för många. I samband med kaffe drickandet diskuteras aktuella händelser gärna i form av frågesport kring vad som har hänt under veckan. Det serveras alltid kaffe både för- och eftermiddag. Förmiddagarna har flest besökare och det brukar vara 10-15 personer och de flesta är kvinnor.

Efter kaffet tar några av damerna fram sina handarbeten som finns bevarade i ett skåp och börjar sy, några väver och några sätter sig och läser tidningen. En del börjar prata med varandra mer allmänt utifrån händelser av olika slag, men det förekommer också samtal mellan två personer som är mer av privat slag.

(Anteckningar från deltagande observationer och informella samtal)

Träffpunkten är stängd över lunchen och öppnar igen klockan 13.00. Det är inte alltid som det är någon planerad aktivitet på eftermiddagarna utan man samlas kring borden och gör lite av varje. En eftermiddag i veckan är det promenad antingen med eller utan stavar. Varje fredag är sittgymnastik som leds var fjärde vecka av medlemmar från någon frivillig organisation och däremellan av personal på Träffpunkten.

En del besöker mötesplatsen både för- och eftermiddag. Några går hem till sin bostad under lunchen och lagar mat och några äter i den intilliggande restaurangen. Det är inte alla besökare som deltar i de olika aktiviteterna utan en del ”tittar bara in”. Vid ett tillfälle när vi besökte träffpunkten kom en dam som även bor i huset ner för att få hjälp med sitt handarbete och eftersom det var kaffedags stannade hon en stund och drack kaffe tillsammans med de andra besökarna.

Det framkommer i intervjuerna med träffpunktens besökare att närheten till lokalen underlättar möjligheten att ta sig dit på egen hand. Flera av besökarna har antingen en lägenhet i samma hus som träffpunkten eller bor i närliggande kvarter och de allra flesta kan ta sig till lokalen på egen hand.

Betydelsen av att besöka träffpunkten

Struktur i vardagen

Att besöka TP innebär för många en hjälp med att få struktur på vardagen. Dagen går lite fortare och man har något att göra. Att ha en dagsrytm från morgon till kväll är viktigt, säger flera av besökarna. När man vaknar på morgonen ser man fram emot att ha träffpunkten att gå till. Där händer något och det är där man träffar andra människor. Om inte denna möjlighet hade funnits beskriver någon att risken varit stor att han/hon hade legat kvar i sängen och inte gått upp. Träffpunkten är något som drar.

I: vad tror du att du hade gjort om du inte hade [...] börjat gå här?

IP: Ja, så långt vågar jag inte tänka faktiskt. Det är nog så här att man blir sittandes själv i en lägenhet, så tror jag nästan att man inte blir så gammal. Man har ju ingen att växla ord med, man har ju ingen [...] de stunderna man får besök [...] det är ju inte så långa stunder, så det tror jag gör oerhört mycket det här att man har sällskap [...] det blir vårt liv på något vis, ja det som händer här, runt omkring här (...) träffpunkten betyder mycket annars hade man ju bara suttit hemma. (IP9)

Genom att besöka TP går dagarna fortare och man har något att sysselsätta sig med. Är det ingen särskild aktivitet på gång kan man bara sitta ner och prata, läsa tidning, handarbete eller göra något annat och på så vis har man sällskap och är inte ensam.

Träffpunkten [...] men den har betytt så mycket för mig, så hade jag inte det, vad skulle jag göra på förmiddagen? (IP12)

Man går ju hit, vill ju hänga med så gott det går... (IP11)

Under helgen uttrycker flera att det inte händer så mycket om inte barn, vänner och bekanta finns i närheten och önskemål lyfts om att TP ska vara öppen även under helgerna.

... ja sen är jag hemma lördag och söndag. De är så långa så gud bevara mig. Då tittar jag på klockan, och tänker är hon inte mer? (IP8)

Funktionsbevarande aktiviteter

Det är inte vanligt att besökarna söker sig till träffpunkten i syfte att träna till exempel efter en stroke eller ett benbrott, men det förekommer. Träningen kan ske i samband med att hemtjänstens personal kan bistå med att följa personen till mötesplatsen, de promenerar då tillsammans. Aktiviteter som också kan ses som rehabilitering, men också i förebyggande syfte är stavgång och sittgymnastik som båda är populära aktiviteter.

I: Du sa att ibland går du till träffpunkten, hur ofta gör du det?

IP: Ja, nu var jag idag och jag var i går. Det beror lite på vädret [...] jag är nog bland de flitigaste här tror jag, ett par gånger i veckan. I morgon har vi stavgång och det brukar jag också vara med på [...] då har jag tillgång till följeslagare... (IP10)

... sedan har vi klockan halv elva sittgymnastik [...] det går jag alltid på för det tycker jag är viktigt (IP12)

I samband med gruppintervjun med pensionärer framfördes önskemål om ytterligare motionsaktiviteter.

Det är klart, de har sittgympan här på fredag men jag tänker lite mer jobbigare motion. Det borde finnas något rum med lite redskap [...] och lite organiserat ... (Gruppintervju med besökare)

En annan aktivitet som beskrivs som populär är något som kallas för ”hjärngympa” och handlar om att testa vad man själv kommer ihåg vad som hänt både i dåtid och i nutid.

I: är det någon som brukar leda det då?

IP: Ja, XX leder det för de har prenumererat på vissa sådana där utdrag [...] jag tycker det är bra för det håller huvudet i ordning... (IP8)

Sociala nätverk

Att besöka mötesplatsen innebär en möjlighet att få träffa andra för en pratstund och göra något tillsammans. Det skapar också förutsättningar att få nya vänner. Två kvinnliga besökarna berättar att de har lärt känna varandra på TP och eftersom de kan se in till varandra tvärs över gatan så har de också en viss uppsikt över varandra exempelvis genom att se efter om det är tänt i den andres lägenhet, om ett fönster står på glänt eller något liknande vilket de vill beskriva som en trygghet. Båda lever nu ensamma och har tidigare varit ute och rest en del och deltar gärna i de utflykter som anordnar genom mötesplatsen.

Att få möjlighet att träffa andra och att ha sällskap visar på ett tydligt sätt vara betydelsefullt, inte minst när man blivit ensam i livet.

I: ... vad betyder just detta med sällskapet?

IP: Oerhört mycket. Det känner man ju när man blir själv [...] Då känner man ju verkligen hur det är att vara ensam alltså, så det här betyder ju [...] ja det går inte att förklara hur mycket detta betyder, om man inte hade detta ställe att gå till [...] Träffpunkten betyder allt (IP9).

En annan besökare uttrycker sig så här på frågan om träffpunktens betydelse

IP: Ja, funnes inte den, då vore det olidligt.

I: Det vore det?

IP: Ja, det värsta är lördag och söndag för då är det ingenting (IP11).

En manlig besökarna berättar att han besöker träffpunkten då och då och dricker kaffe, men deltar för övrigt inte i några aktiviteter.

Kontakten mellan besökarna verkar överlag vara ytlig genom att man känner igen och hälsar på varandra. Några hälsar mer riktat på varandra och saknar varandra om någon inte dyker upp på träffpunkten. I samband med våra besök hördes kommentaren *Det var länge sen som jag såg dig ...*

Det är inte så vanligt att träffas och umgås utanför mötesplatsen och den gemenskap man känner med varandra är främst kopplad till denna plats. Det förekommer dock att mindre grupper bildas och inom dessa grupper så pratar man mer personligt med varandra och har mer gemensamt än med övriga. Vad betyder då det ”lilla gänget”?

I: Det här lilla gänget som har bildats, vad betyder det tycker du?

IP: Det gör ju väldigt mycket, vi är ju som vi är. Vi kan säga vad vi vill till varandra, jag menar ingen tar åt sig det. Jag menar, vi slänger lite ord så där ibland och det är ju bara skoj alltihopa. [...]. Ja jag tror att vi pratar om allt [...] Ja det har stor betydelse för oss. Jag menar det är ju här vi [...] vi lever ju nästan här [...] Så det betyder jättemycket (IP9)

Att umgås med andra människor betyder mycket för alla som besöker träffpunkten. Flera säger att om den inte funnits så hade de nog suttit ensamma hemma och förmodligen inte mått lika bra som de nu känner sig.

I: Men om inte träffpunkten hade funnits vad hade du gjort då?

IP: Ja, vad hade jag gjort då det är frågan [...] jag hade nog suttit hemma och handarbetat mycket, men då hade jag nog inte mått så bra som jag gör nu. För det är det att jag kommer ut så mycket och rör på mig så mycket som gör att jag känner att jag är frisk [...] och att träffa andra människor då förstås (IP12)

Några andra besökare uttrycker sig så här på frågan om betydelsen av en mötesplats.

... det tror jag gör oerhört mycket det här med att ha sällskap... (IP9)

Jag tror att det är just detta att man får träffas helt enkelt...(IP13)

I samband med våra besök och intervjuer på träffpunkten berättas också om andra mer naturliga träffpunkter som har bildats spontant i andra lokaler som till exempel i restaurangen eller i seniorboendets entré. Varje dag i samband med lunchen syns äldre herrar komma i god tid och stanna extra länge efter måltiden för att sitta ner och prata en stund. Det är inte alla som äter lunch utan en del kommer bara för att få träffas. Några av de som samlas i entrén bor i huset och andra i kvarteren runt om.

I: ... på träffpunkten där sitter damerna och där ute i entrén sitter herrarna

IP: Ja, det är märkligt för det har blivit en samlingspunkt där [...] av någon anledning har det blivit en samling herrar där och av dem som sitter där så kanske, ja om det är tio som sitter där så kanske det är tre som bor här, de andra kommer utifrån [...] då är det ju en träffpunkt liksom

I: Mm slår du dig själv ner någon gång och pratar ...

IP: Jadå, jag är ju infödd XX-bo och många utav dem som sitter här har man ju känt och till och med några är gamla klasskamrater [...] så det gör jag gärna, brukar sitta där och lösa världens problem, det gör jag, det händer rätt ofta faktiskt ... (IP13)

I samband med gruppintervjun beskrivs andra platser i staden där man träffas spontant för att till exempel äta lunch tillsammans och prata om gamla minnen. Restaurangen har blivit en mötesplats för en grupp äldre herrar som varit gamla arbetskamrater.

... jag har varit och ätit där ibland då sitter det ett helt långbord med män och de har tydligen jobbat på XX allihop (Gruppintervju med besökare).

En manlig besökare på Träffpunkten berättar att de är ett gäng ”gubbar” som samlas varje förmiddag för att dricker kaffe tillsammans på olika platser i staden. Det händer också att de äter lunch gemensamt på olika restauranger. Bland dessa ”gubbar” är det både nya och gamla bekanta.

Betydelsen av gemenskap

Det kan diskuteras i vad mån besökarna är delaktiga i det som händer och sker på träffpunkten och vad det betyder för känslan av gemenskap. Personalens förhållningsätt gentemot besökarna i det vardagliga som sker på träffpunkten är att vara till hands, men att inte hjälpa till för mycket.

Vid kaffebordet serverar personalen kaffet samtidigt som deltagarna skickar tilltugget mellan sig och även ”pengaburken” (avgiften för kaffet). Många pratar med varandra, det skämtas en del och det är en god stämning. En anmälningslista till en bussutflykt ligger på ett bord bredvid vilket skapar engagemang bland besökarna

- *Du ska väl med... Du har väl inte glömt att anmäla dig ... osv*

Under samtalet går en av besökarna och hämtar listan för att skicka runt den i ifall någon ytterligare ville skrivit på och anmäla sig till utflykten.

(Anteckningar från deltagande observationer och informella samtal)

När intervjuaren under gruppintervjun med besökare ställer frågan vem det är som bestämmer kommer olika svar.

I: Vem är det egentligen som bestämmer vilka saker som ska ske eller vilka aktiviteter som ska vara här?

IP: Det är nog personalen

IP: Nja, det är egentligen vi själva som ska framföra till dem och så gör de efter våra önskemål

IP: Ja

I: Men blir det så då?

IP: Ja

IP: Ja det tycker jag

IP. Det är pengarna som styr där med

(Gruppintervju med besökare)

Någon besökare tror att det finns en grupp för detta ändamål och att det främst är personalen som tillsammans med personal på andra mötesplatser i kommunen som planerar tillsammans. Hon har en del önskemål om olika programpunkter som hon gärna hade sett på träffpunkten men det framgår inte om hon har fört fram detta eller inte. En annan besökare berättar att några av dem har tagit initiativ till en bokklubb som nu har funnits i ett par år. Det är inte många som säger sig ha lagt fram egna förslag och man är i stort nöjd med det som är.

Sammanfattande resultat

De två studerade mötesplatserna har delvis olika mål med sin verksamhet. Dagverksamheten har i första hand som mål att vara rehabiliterande efter en akut sjukdom. Träffpunkten har som mål att vara en form av Allaktivitetshus öppen för alla äldre som önskar eller har behov av att träffa andra i grannskapet. Båda verksamheterna har dock ett uttalat mål att bidra till en social gemenskap och på så sätt skapa en meningsfull vardag för besökarna.

De ovan beskrivna skillnaden speglar också besökarnas motiv för att delta i verksamheter som bedrivs på mötesplatserna. Till dagverksamheten kommer besökarna efter en sjukdomsperiod för att få stöd och upprätthålla en funktions- och aktivitetsnivå. Deltagande kräver alltid ett biståndsbeslut. Besökarna på Träffpunkten beskriver däremot att de går dit för att delta i olika aktiviteter och för att träffa andra människor. Det är viktigt att ha något att göra och att komma hemifrån. Besökarna har på olika sätt beskrivit betydelsen av att delta på mötesplatsen. De uttalar att verksamheten är viktig och flera ger uttryck för att det vore en stor förlust om den inte fanns.

Då skulle jag nog ha legat på soffan där hemma och blängt på TV och hur roligt är det...

(Informellt samtal med en man på dagverksamheten)

... Det är nog så här att om man blir sittandes själv i en lägenhet, så tror jag nästan att man inte blir så gammal. Man har ju ingen att växla ord med, man har ju ingen... (IP 9)

Några beskriver aktiviteterna i sig som betydelsefulla, men det kan vara lika viktigt att få sitta för sig själv samtidigt som man har folk runt omkring sig. Träffpunkten beskrivs som mycket viktig utifrån möjligheten att få träffa andra människor och få umgås med vänner. Besökarna på dagverksamheten uttrycker i stort samma sak förutom att denna verksamhet i första hand har ett rehabiliterande mål. Besökarna på dagverksamheten framför också betydelsen av att delta i ett socialt sammanhang.

Här får man sig ett gott skratt varje gång man är här och det går framåt för mig. (Informellt vid observation med en man på dagverksamheten)

Och liknande uttalande kommer från en besökare på träffpunkten:

... det tror jag gör oerhört mycket det här att man har sällskap [...] det blir vårt liv på något vis, ja det som händer här, runt omkring här (IP9)

Det är inte bara de enskilda mötena som framhålls utan lika viktigt är det som sker gemensamt. På dagverksamheten kommer man till en grupp.

... det viktigaste är nog ändå att det att sitta runt kaffebordet på morgonen för där lär du känna personerna, man sitter och samtalar (Gruppintervju med personal)

Vid träffpunkten uppstår små ”gäng” spontant. På frågan vad det betyder svarar en besökare:

... vi är ju som vi är. Vi kan säga vad vi vill till varandra, jag menar ingen tar åt sig det. Jag menar, vi slänger lite ord så där ibland och det är ju bara skoj alltihopa. (IP9)

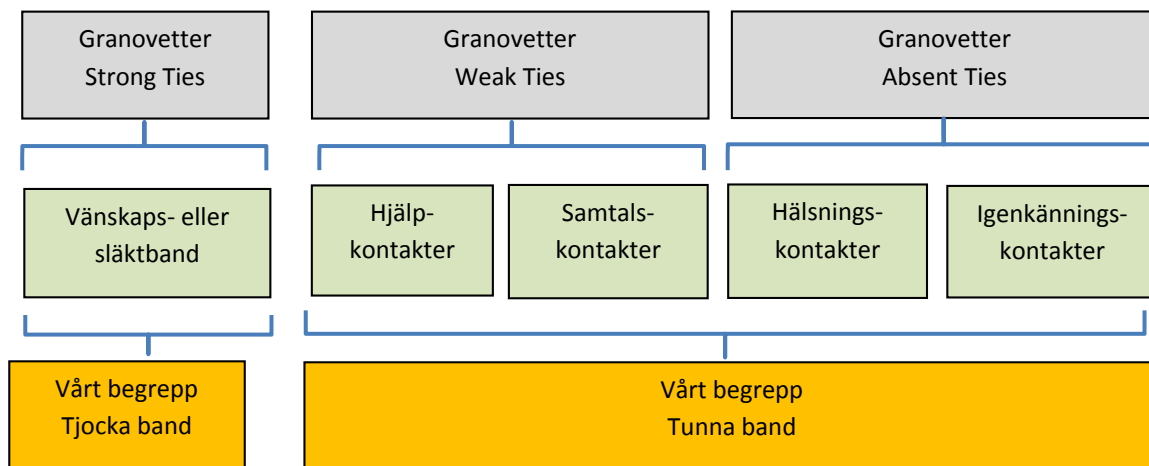
Sammanfattningsvis visar den empirinära analysen att mötesplatserna är viktiga oavsett om besökarna är på dagverksamheten eller träffpunkten när det gäller att ingå i ett socialt sammanhang och att de därigenom känner att de ingår i en social gemenskap. Vidare visar analysen att mötesplatserna är viktiga för att skapa struktur i vardagen och som funktionsbevarande alternativt rehabiliterande verksamhet samt att besöken på en mötesplats skapar meningsfullhet i vardagen.

MÖTESPLATSERNA SOM SOCIALA ARENOR – en teorikopplad analys

Olika former av tunna nätverksband

Forskningen kring sociala nätverk fick ett genombrott när Mark Granovetter (1973, 1982) myntade begreppen *starka och svaga nätverksband* (Weak and Strong Ties). Han studerade vilken typ av nätverk som hjälpte jobbsökande ungdomar med resurser i form av värdefulla kontakter. Det som Granovetter kallade *styrkan i svaga band* var den brofunktion som ledde fram till kontakter utanför det mer nära, intima, nätverk, bestående av starka band, som de flesta människor ingår i.

I Granovetters forskning saknade de mest ytliga kontakterna, i form av igenkännings-och hälsningskontakter, betydelse. Senare forskning (Henning & Lövgren 2002 a, 2002 b), som utgick från *grannskapet* som social arena, har emellertid visat att även dessa mycket tunna band kan upplevas som viktiga. I grannskapet bidrar dessa mycket svaga band (som Granovetter (1973, 1982) kallar *absent/frånvarande*) till att stärka sociala sammanhang och skapa en känsla av *lokal gemenskap*. Detta bidrar i sin tur till att de boende kan känna större *trygghet* i grannskapet. Dessa resultat ledde till att ett nytt begrepp, *tunna band*, myntades för att täcka alla de olika typer av tunna band (från igenkänningskontakter till och med hjälpkontakter) som forskarna kunde identifiera i grannskapet (se figur 1).

Figur 1: Teorin om tunna band.

(Fritt efter rapporten: Henning, C. & Lövgren, S. (2002 a). *Lokala sammanhang och identiteter: Om grannkontakters plats i en föränderlig värld*. Jönköping: Hälsohögskolan, Avd. för beteendevetenskap och socialt arbete samt Institutet för gerontologi.)

Utsagorna från våra informanter visar att det framför allt är någon form av *tunna band*, i meningen relativt sett ytliga och intet förpliktigande nätverk, som utvecklas vid den träffpunkt (TP) respektive dagverksamhet (DV) som vi studerat. Några exempel belyser detta:

I: ... men nu känner du de flesta här?

IP: Ja, allihop

I: Är det några som du umgås med?

IP: Nä, jag umgås inte med någon här (IP1)

I: Är det någon du har kontakt med när du inte är här?

IP: Inte speciellt (IP2)

IP: *Ja jag känner ju igen många.*

I: *Men är det några av de här som du kommer att ha litet mer kontakt med tror du?*

IP: *Det tvivlar jag nog på (IP4)*

IP: *Vi är tillsammans här ja, men inte sen när vi kommer hem (IP7)*

I enlighet med syftet för vårt projekt har vi varit intresserade av att undersöka ifall, och i så fall på vilket sätt, det kan finnas ett värde i dessa kontakter för besökarna. Det har även ingått att analysera eventuella skillnader mellan de kontakter (i form av tunna band) som utvecklas mellan besökarna vid TP och DV jämfört med de nätverk i grannskapet (som omfattade alla åldersgrupper över 18 år) som studerats av Henning & Lövgren (2002 a, 2002 b). Dessutom har vi varit intresserade av att analysera eventuella skillnader mellan TP och DV som sociala arenor.

När vi analyserar vilken typ av tunna band som dominerar vid TP och DV ser vi att det främst handlar om *samtalskontakter*. De mycket ytliga tunna band i form av *igenkänningskontakter och hälsningskontakter* som i grannskapsstudien (Henning & Lövgren 2002 a, 2002 b) förvånade forskarna genom att informanterna pekade på att även dessa kontakter upplevdes som viktiga, visar sig i vår studie svåra att skilja från samtalskontakter. Det verkar som att besökarna relativt snabbt övergår från att känna igen till att hälsa för att därefter inleda någon form av samtal. Det har varit svårt för forskarna att registrera rena hälsningskontakter, som alltså i detta sammanhang utgör en alltför hårfin skillnad från samtalskontakter.

IP: *Det är nog väldigt svårt att inte säga någonting. Till slut så spricker det, man måste säga något, antingen om maten eller vädret eller något (kvinna från gruppintervju med besökare)*

I: *Kände du någon annan här innan?*

IP: *Nej, jag kände inte någon när jag kom hit, fast man har bott i stan så många år så kände jag inte någon[...] Ja, nu känner man ju nästan alla. Man pratar alltid med varandra, när man träffas i bissen eller träffas utanför eller på stan, man växlar alltid några ord så där [...] Ja, det blir väl viss gemenskap i alla fall, det går inte att komma ifrån. (IP9)*

Ja, man får säga att det spelar ingen roll vad vi pratar om, huvudsaken är väl att man kommer ihop och pratar och [...] det är det vi håller på med. Det är ju struntprat, det är ju inga [...] djupare. Men annars, det vardagliga det är ju rätt yligt allting (man från gruppintervju med besökare)

Jodå, det är väl trevligt när man sitter och pratar med damerna här ute, då blir det mycket struntprat... (man från gruppintervju med besökare)

Grannskapsstudien (2002 a) visade att det fanns ett behov av viss distans till andra boende i området, medan de flesta besökare vid TP och DV snarare visade sig intresserade av att få kontakt.

De skillnader som vi kan se mellan DV och TP hänger troligtvis samman med att besökarna vid TP är piggare och mer aktiva. Exempel på utsagor visar att samtalskontakter (framför allt då vid TP) i vissa fall relativt enkelt kan övergå i något som liknar vänskap. Dessa kan även fortsätta utvecklas utanför själva TP.

I: *Har du lärt känna nya människor i och med att du började här på TP?*

IP: *Ja, det har jag naturligtvis gjort. Det är väldigt många som har flyttat hit som jag känner. Som jag umgås med så vi kan hälsa på varandra och så.*

I: *Ja, det gör ni ibland?*

IP: *Ja*

I: *Och ringer till varandra?*

IP: *ja*

I: och går hem och dricker kaffe kanske??

IP: Ja, precis. Det är jättemysigt. Så jag är tacksam att jag fick den lägenheten och har så nära till allt.

I: ... du har berättat att du har fått nya vänner här

IP: O ja, de som är här nu. Det var inte många av dem som jag kände förut. Men jag räknar de ändå som, ja jag sa till dem i dag, härligt att ha er som vänner! (IP12)

I: Är det några särskilda personer som du tycker att du umgås mer med än andra?

IP: Ja, det är det. Vi har ett litet gäng faktiskt på fyra stycken som hänger ihop lite utanför det här.

I ... Så ni träffas i varandras lägenheter och så också??

IP: Jajamensan, det gör vi... Hittar på litet grejer på stan... Man går ut och dricker kaffe eller... ja, det är ju litet på stan och då går vi dit gemensamt. Går ofta ner till pingstkyrkan, stans bästa våfflor får jag göra reklam för... så dit går vi ofta, det är öppet lördag och söndag. Så det är också ett sådant där ställe... (IP9)

Av vissa utsagor kan man se att det kan finnas en potential i tunna band för något som skulle kunna kallas vänskap.

I: Vad ligger i den sociala biten?

Alla de här aktiviteterna, maten, hobby och att du kan ha tillgång till dagstidningar, vi har ju också fått en internetuppkoppling för den som kan handskas med det. Och överhuvudtaget tror jag också att kunna berätta om sitt privata liv för någon

(kvinna från gruppintervju med besökare)

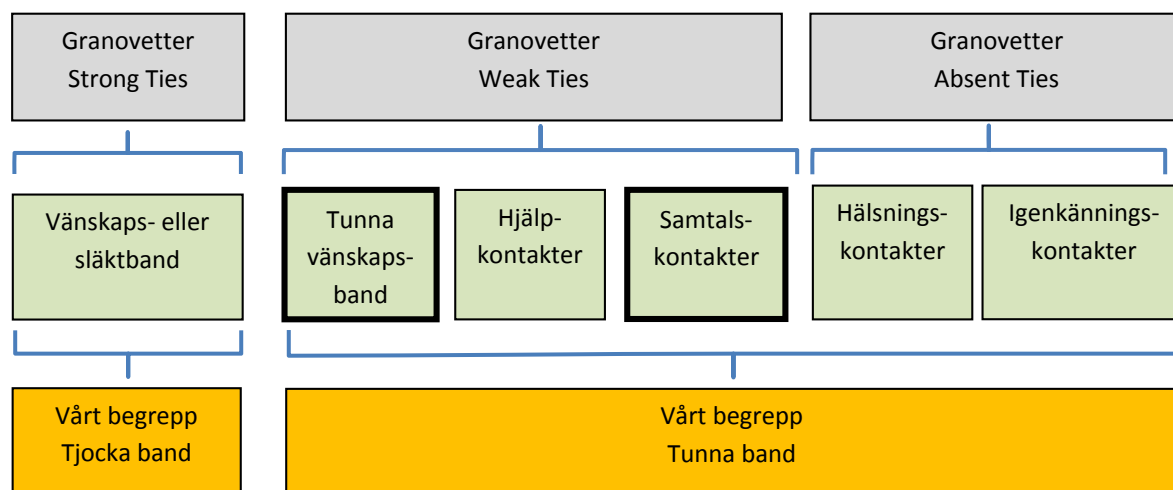
Ja absolut, om du kan hitta någon du har förtroende för och kan delge din egen person, och kunna ta emot också, och ge (kvinna från gruppintervju med besökare)

Det är viktigt att kunna prata om... nu har jag varit med om det... osv, det tycker jag inte är fel. Man har ju varit med om en del (man från gruppintervju med besökare)

Denna typ av tunna band närmar sig definitionen av starka band (Granovetter 1973, 1982) respektive tjocka band (Henning & Lövgren 2002 a, 2002 b). Skillnaden är att vänskapen fortfarande beskrivs i termer av relativt ytliga och intet förpliktigande. De präglas inte av samma intimitet som ingår i definitionen av starka/tjocka vänskapsband. Vi benämner dessa fortsättningsvis som *tunna vänskapsband*, i gränssnittet mellan samtalskontakter/hjälpkontakter och tjocka vänskapsband (se figur 2).

Skillnaden mellan de tunna band som kan betecknas som *samtalskontakter* och *tunna vänskapsband* kan tyckas hårfin. Men det intressanta är att denna skillnad sticker ut vid en jämförelse mellan grannskap och träffpunkter som sociala arenor. Till de organiserade mötesplatserna för äldre (i form av träffpunkter) kommer människor som är intresserade av gemenskap och har som mål att skapa kontakter. Detta är inte lika tydligt när man undersöker sociala kontakter på grannskapsnivå. De resultat som stack ut vid analysen av empiriska utsagor, inom ramen för tidigare grannskapsprojekt Henning & Lövgren (2002 a), visade att grannkontakter framför allt handlade om mer ytliga former av tunna band: igenkänningskontakter samt hälsningskontakter. På träffpunkterna gled kontakterna snabbt över till de former av tunna band som ibland kom att gränsa till s k tjocka band.

Detta skiljer framförallt TP som mötesplats för äldre, från grannskapet som social arena där det tycks finnas ett större behov av att upprätthålla viss distans.

Figur 2: En utvecklad teori om tunna band.

Vad är det då för *innehåll* i de tunna samtalsbanden vid TP respektive DV? Intervjuerna ger några exempel:

I: När du träffar någon du känner [...] vad pratar ni då om?

IP: ... Ja, det är ju mycket gamla minnen och så (IP4)

I: Vad brukar ni prata om när ni sitter och handarbetar?

IP: ... ja vad vi pratar om... allt mellan himmel och jord, och allt som har hänt och vad man har hört på TV och ibland är det någon film vi pratar om. Ja vi försöker prata som folk gör när de är ute och så. Det är inga grubblerier utan det är sådant som... ja, sådant som händer runt omkring och så ... Ja, just sånt är det. Så vi har inget annat där för oss utan... grubbla det kan man göra mest när man är hemma. (IP8)

Utsagorna stärker att det oftast handlar om tunna band. Man pratar inte gärna om bekymmer eller om sina krämpor.

I: ... Ni pratar mycket, men vad pratar ni om?

IP: Om man har varit ute under dagen eller i helgen. Och de som har barn pratar om sina barn. Ja, det kanske blir naturligt, om barn och barnbarn

I: ... men ni som har litet krämpor och så, känner ni viss sambörighet med varandra?

IP: Ja

I: Pratar ni om krämporna också?

IP: Nej, det är ingen idé (IP2)

Värdet av tunna band

Eftersom det handlar om tunna band blir nästa fråga ifall det finns något *värde* i dessa och hur detta i så fall beskrivs av informanterna? Rostila (2011) beskriver olika slags stöd som förmedlas via sociala nätverk: *Emotional* (känslomässigt stöd), *instrumental* (praktisk hjälp), *appraisal* (råd, stöd och uppmuntran, t ex vid beslutsfattande) samt *informational* (information och kunskapsförmedling). Informanternas utsagor ger inte så många exempel på det som Rostila kallar stöd i form av *appraisal*, en dimension av stöd som snarare förknippas med starka/tjocka band. Det finns några undantag vilket visar på att det kan finnas en potential för starkare band i de oftast tunna som utvecklas vid mötesplatserna.

I: Jag tänkte att det blir litet mer bekant med vissa?

IP: *Litet mer, ja just det*

I: *Men vad är det man pratar om då?*

IP: *Allt, vissa människor kan man prata om allt (IP8)*

Intervjuerna ger exempel på tillfällen för kunskaps- och informationsöverföring (*informational support*). Detta är viktigt för att äldre ska känna sig orienterade och följa med i vad som händer i världen och runt omkring dem.

I: *Vad pratar ni annars om, när ni träffas här nere?*

IP: *Ja, det är sånt som kanske har visats på TV eller läst i tidningen eller, ja någonting som har hänt på stan. Det kommer upp och vi pratar om saker och ting i regel då...*

IP: *...men sen har vi vår verksamhet. Vi har nutidsorientering på onsdagar, det är mycket olika grejer.*

Frågesporter om olika saker och det blir väl de sakerna som det blir diskussion om sedan (IP 9)

Det finns också exempel på när besökare hjälper varandra (*instrumental support*).

... Som här i veckan nu så satt jag ute i hörnsoffan så kom det en fru och sa att "jag sitter här och väntar för att flyttbilen ska komma för jag ska flytta in här [...] jag känner inte igen det här". Då sa jag till henne att kom ner när du tycker, eller i morgon, så kan du följa med mig så ska vi gå in på terapin. Och då tittade hon in, och hon tyckte detta var så bra och roligt att hon fick träffa någon! (kvinna, från gruppintervju med besökare)

... så var det någon som satt ensam så jag gick och satte mig vid den. Och så blev vi fler och fler ju fler ensamma vi var. Så ser jag någon som kommer och är litet villrådig då säger jag, kom och sätt dig här, det finns plats för dig också (kvinna från gruppintervju med besökare)

Utsagorna visar att det tycks som om hjälpen oftast handlar om att se till att besökare, som har svårt att få eller ta kontakt, inlemmas i gemenskapen.

Det finns också flera utsagor som visar att besökare hjälper personalen, t ex med att duka och plocka undan efter kaffet.

Ja jag brukar vara här vid åttatiden om vi ska ha något extra. Då hjälper jag till och dukar och grejar. Sen går jag in och äter...(kvinna från gruppintervju med besökare)

Ja... jag går hit många dagar i veckan. Hjälper L., ibland är hon ensam och ibland är de två tjejer, eller tre. Och så frågar hon alltid "Kommer du i morgon?"...(kvinna från gruppintervju med besökare)

Framför allt belyser utsagorna ovan olika exempel på att de samtalskontakter som utvecklas vid TP och DV har ett värde i form av *känslomässig (emotional) stöd*. Detta kan beskrivas som mer sofistikerat och "ytligt" jämfört med det känslomässiga stöd som förknippas med starka/tjocka (mer intima) vänskapsband. Vi tolkar det som att betydelsen ligger i att bli bekräftad som individ genom att ingå i ett socialt sammanhang. Detta i sin tur förmedlar en känsla av trivsel.

I: *Men är det viktigt det här, att få pratas och så?*

IP: *Det är jätteviktigt (IP1)*

Ja, människan är väl ett flockdjur på nåt sätt, man vill väl umgås med varandra. Den sociala biten den är ju hemskt viktig får jag säga. Ja, och prata lite, idrott och sånt med gubbarna (man från gruppintervju med besökare)

I: *Vad är det ni framför allt skulle sakna?*

Ja, då blir man ju mer ensam om man inte har några träffpunkter (man från gruppintervju med besökare)

Det är ju samvaron med allihopa (kvinna från gruppintervju med besökare)

Att vi pratar allihop, vi sitter där vid kaffebordet, eller borden, för det är ju fler. Och det tycker jag är väldigt trevligt, då sitter vi där allihop och pratar (kvinna från gruppintervju med besökare)

Det är viktigt (kvinna från gruppintervju med besökare)

Jag skulle tycka det var väldigt trist om jag inte kunde gå ner till träffpunkten... (kvinna från gruppintervju med besökare)

Ett värde med att ingå i en gemenskap beskrivs i termer av trygghet.

Ibland kan det ju hända att man har något som gör att man inte kan vara med. Ja, då säger L. då, vart var du någonstans? Då säger hon, nu har de frågat efter dig igen... (kvinna från gruppintervju med besökare)

Tunna band och social gemenskap

Lisbeth Eriksson (2013, sid 15) beskriver med referens till Butcher (1993) olika typer av gemenskaper (*communities*):

1. *Beskrivande communities* (gemenskaper). Här beskrivs en grupp eller nätverk. De kan vara territoriella eller grundade på intressegemenskap.
2. *Community* som är förknippat med olika värden som solidaritet, deltagande och sammanhang.
3. *En aktiv community* som bygger på såväl den deskriptiva delen som någon form av värde.

Våra studier av TP och DV ger exempel på *aktiva communities* (gemenskaper) som omfattar dels mötesplatserna i sin helhet, dels de mindre gemenskaper som ofta spontant uppstår mellan grupper av besökare.

I: Pratar du med alla, eller är det några som du pratar mer med?

IP: Nej, jag pratar med alla. Ja, är det någon som sitter ensam går jag allt och försöker... (IP6)

I: På träffpunkten här då, är det alltid så att ni pratar gemensamt eller är det någon här som du känner lite mer gemenskap med?

IP: Ja, vi kan sitta och prata två och två om det är så. För vi sitter ju på morgonen, vid de här långborden, allihop och dricker kaffe och pratar. Och sedan så flyttar vi på oss, så då är det några stycken som sitter och syr. Då pratar vi, och de som gör något annat (IP8)

I: Vad har det för betydelse att det finns en restaurang i huset?

IP: Jag tror att det har väldigt stor betydelse [...] det är många som sitter, de träffas, vid samma bord. Så sitter de där och pratar under lunchen, så det tror jag har väldigt stor betydelse (IP13)

Det är rätt roligt ändå, med gubbarna där nere (man från gruppintervju med besökare)

Jo, men vi delar upp oss ändå i olika grupper fast vi är flockdjur. Det är ju som vi har pratat om hela tiden, det är andra intressen... (man från gruppintervju med besökare)

Då fanns ju också möjligheten att ära med andra, och fråga "kan jag sitta vid ert bord?". Börja så. Men många är också rädda för det, att tränga sig på utan de sitter kanske själv och tänker "tänk om jag kunde få sitta med någon annan". Men vågar inte ta eget initiativ till det (kvinna från gruppintervju med besökare)

Jag bjuder ju in de som står där och tvekar, "du kan sitta här, sitt med oss!" (kvinna från gruppintervju med besökare)

Jag tycker det är jätteskönt. Att träffa folk och umgås och så vidare. Jag är ingen sådan som vill sitta ensam, utan jag vill vara ute och träffa folk... (kvinna från gruppintervju med besökare)

Värdet av dessa gemenskaper understryks i ännu fler utsagor:

IP: Ja de är väldigt viktiga tycker jag

I: Varför då?

IP: Jo, det är ju för att vi går ju ner och vi träffas allihop, ja inte allihop kanske men många. Och så vore det ju inte om jag skulle sitta inne i min lägenhet ensam (kvinna från gruppintervju med besökare)

Det är att träffa folk som är viktigt [...] Här kan man ju hålla på med vad du vill, sy och väva och göra litet av varje; läsa, läsecirkel och allt sådant. Men sitter man uppe i sin lägenhet då blir man ju ensam (kvinna från gruppintervju med besökare)

Även om intervjupersonerna ger exempel på olika aktiviteter som kan förekomma på mötesplatserna, är det många utsagor som lyfter fram betydelsen av en mer spontan samtalskontakt, ofta över en kopp kaffe. Det ger en antydning om att det inte alltid är aktiviteten i sig som skapar förutsättningar för gemenskap. Snarare är det *mötesplatsen* som får en betydelse som arena för prat och samtal.

I: Är praten det viktigaste?

IP: Jag tror det

I: Eller är träningen det viktigaste?

I: Det går hand i hand. Träningen är nog bra men jag tror att gemenskapen är mycket viktigare (IP6)

I: Skulle det vara några särskilda aktiviteter där, tycker du?

IP: Nej, jag tror inte att det behövs någon aktivitet. Jag vet att de försökte [...] aktivera oss. De kom hit och kopplade något till vår TV med något dataspel som man skulle vifta litet med sådär [...] det fungerade inte. Jag tror inte att vi kräver så mycket aktiviteter utan att sitta och prata det rücker, och dricka en kopp kaffe och så TV om det är någon utsändning, någon sportutsändning eller så... (IP10)

Sammantaget har vi i vårt projekt kunnat konstatera att *Samtalskontakter* är den vanligaste formen av tunna band. *Värdet* i de tunna band som utvecklas vid mötesplatserna handlar främst om:

- känslan av *gemenskap* (motverkar ensamhet)
- förstärkt *identitet* (motverkar rollförlust)
- känslan av *trygghet* (bidrar till välbefinnande och livskvalitet)

SLUTSATSER OCH DISKUSSION

I det avslutande avsnittet sammanfattas först studiens resultat under två rubriker:

1. Tunna band bidrar till sociala sammanhang
2. Betydelsen av en andra plats för social gemenskap

Därefter följer studiens slutsatser och sist diskuteras genusperspektiv och uppslag till nya studier

Tunna band bidrar till sociala sammanhang

När vi studerat olika mötesplatser som sociala arenor visar sig *samtalskontakter* vara den mest frekventa typen av *tunna band*. Tidigare forskning kring grannskapet som social arena (Henning & Lövgren 2002 a, 2002 b) visade att i grannskapet var igenkännings- och hälsningskontakter de mest frekventa formerna av tunna band, eftersom det finns en strävan hos många människor att upprätthålla en viss distans till sina grannar. Till träffpunkten går emellertid de flesta för att få kontakt. Därför övergår snabbt igenkännings- och hälsningskontakter till samtalskontakter.

Viveka Adelswärd, professor i kommunikation, har skrivit en tänkvärd bok med titeln *Till struntpratets lov* (Adelswärd 2009). Hon beskriver olika slags ”struntprat” som kittet i människors möten. Oftast oförargligt småprat om väder och vind och andra i sig kanske oviktiga reflektioner som görs för att hålla pratet igång. Om man skulle studera närmare vad och hur pratet förlöper på träffpunkterna skulle man få många exempel på ”struntprat” som har sitt värde i att upprätthålla de tunna banden.

Det som framhålls är det *emotionella värdet* i de tunna band som utvecklas vid båda mötesplatserna. Det handlar om att den sociala gemenskap som utvecklas där gör att människor känner sig mindre ensamma. Samvaron stärker också besökarnas identitet genom att känna tillhörighet till ett socialt sammanhang. Sammantaget bidrar detta till en känsla av trygghet vilket är viktigt för människors välbefinnande och hälsa.

Vidare bekräftar analysen att *tunna band* utgör en viktig del av äldre människors sociala nätverk. Det är en form av kontakter som gärna utvecklas på mötesplatser i form av träffpunkter och dagverksamheter. Hemmet däremot är snarare en arena för tjocka/starka nätverksband – kontakter som blivit allt färre ju äldre man blir.

Betydelsen av en andra plats för social gemenskap

I en studie om äldre på landsbygden skriver Svensson (2006) om betydelsen av nya mötesplatser. En orsak till detta handlar om förändringar som skett på den svenska landsbygden när affärer, skola, post, bank, kaféer och järnvägsstation inte längre finns kvar. En annan orsak som Svensson framhåller är förändrade kontaktmönster och umgängesformer. Förr var det vanligt att människor besökte varandra i hemmen, men idag träffas de oftare på en offentlig eller halvoffentlig plats. I den aktuella studien framträder ytterligare en faktor när det gäller att besöka en organiserad mötesplats, nämligen att många av besökarna inte alltid av egen kraft kan eller orkar arrangera möten med andra. En annan aspekt är att de som omfattas av denna studie ofta bor i förhållande små lägenheter. De har helt enkelt inte möjligheter att arrangera träffar i den egna bostaden och behovet är därför stort av att tillgång till någon form av mötesplats.

I ett bokkapitel (Gynnerstedt & Wolmesjö, 2011) diskuteras i fall Oldenburgs (1990) begrepp *The third place* kan vara relevant som utgångspunkt för ett resonemang kring äldres mötesplatser. Med detta begrepp menar Oldenburg mötesplatser mellan hemmet och arbetet, platser som är offentliga, men ändå välkända och otvungna för besökarna. Det är platser som karakteriseras av öppenhet och

tillgänglighet. Det är miljöer där människor kan delta i en gemenskap utan att det ställs särskilda krav. Det är mötesplatser som skiljer sig från andra och är ett komplement till hemmet och arbetet.

Besökarna i denna studie är personer som lämnat arbetslivet och därmed förlorat en del av sitt sociala nätverk i form av arbetskamrater. De mötesplatser som är i fokus i denna studie är visserligen inte offentliga i Oldenburgs mening, men har ändå en del gemensamt. Människor möts, dricker en kopp kaffe, samtalar och genomför någon aktivitet tillsammans för att sedan återvända till bostaden. Det går alltså att jämföra denna studies mötesplatser med Oldenburgs (1990) begrepp. Med stöd av studiens empiri har vi kommit fram till att mötesplatser till exempel i form av en dagverksamhet eller en träffpunkt kan jämföras med Oldenburgs begrepp tredje plats. Men mötesplatserna i denna studie kan inte beskrivas som en tredje plats varför vi i stället väljer att använda begreppet *andra plats*.

I studien framhålls också betydelsen av att bli bekräftad i de framsteg man gör. Detta var också något som personalen gav uttryck för:

Du kan vara ganska stukad när du kommer och det känns meningslöst. Och då kan man se hur man kan kanske släppa en rullstol och ta en rullator och att liksom få vingarna att bära själv... (Gruppintervju med personal)

Trots att grunden för mötesplatsen på dagverksamheten handlar om funktionsträning så ger deltagarna också uttryck för andra saker som handlar om välbefinnande och att vara en del i ett sammanhang. Andra delar handlar om att vara uppdaterad och få bekräftelse samt att det sker ett tankeutbyte mellan deltagarna emellan och mellan deltagarna och personalen. Följande intervjuavsnitt visar på mötesplatsens värde för besökarna, sett ur aspekten ”betydelsen av en andra plats”.

I: Varför är det viktigt att komma hit?

IE: Det är ju den sociala biten och så är det ju roligt tycker jag ju när jag går här. Och vad du än gör, för du har ju träffat X, om du visst vad en klapp på axeln betyder mycket.

I: Vad ligger i det menar du?

IE: Ja, man känner ju sig själv. Om man känner sig väldigt kass och värdelös. Varje gång man får klapp på axeln, med det man klarat av, ja nu kan jag det och så vidare. Det blir ett litet hopp, ljuset tänds som han sa...

I: Är det träningen du tycker är viktigast eller är det den sociala gemenskapen?

IE: Jo t.ex. när vi sitter här och bakar och allt det där, det blir mycket resonemang runt det, mycket skratt och så. Det är ju roligt. (IP3)

Andra ger uttryck för att man längtar hit när man sitter hemma i sin lägenhet, att man blir glad av att vara på platser som träffpunkter och dagverksamheter. En besökare på träffpunktens mötesplats beskriver att hennes vardag har förändrats i och med att hon började där.

... det är ju klart att det ju gjort i och med att jag kommer ut och träffar folk. Och det är ju det som är det väsentliga för mig. Det är att få träffa folk och prata (IP 8)

Det förefaller alltså som att det finns en betydelse av att ha tillgång till en *andra plats* för besökare till båda mötesplatserna. Visserligen finns det exempel på att besökarna träffas hemma hos varandra, men oftare talar de om att man hellre umgås på mötesplatsen, men efteråt går vara och en till sitt. Det skulle alltså bekräfta det som Svensson (2006) kommit fram till i tidigare i sin forskning att det vanligaste mönstret är att många väljer att mötas på andra platser före att träffas i det egna hemmet.

Studiens slutsatser

Med stöd av studiens samlade material har vi kommit fram till:

- Hemmet är framförallt en arena för tjocka nätverksband. Dessa tunnans ut ju äldre man blir med risk för ensamhet
- Tunna band bidrar till sociala sammanhang och olika former av mötesplatser (som träffpunkter och dagverksamheter) visar sig vara viktiga arenor för dessa typer av sociala nätverk
- Mötesplatser behövs som en form av andra plats – som ett komplement till bostaden vid kvarboende

Genusperspektiv och uppslag till ny studie

Det har inte varit i fokus för projektet att studera likheter och skillnader mellan kvinnliga och manliga besökare. Vi vill dock lyfta fram att vi kan se ett mönster utifrån ett kvinnligt och manligt perspektiv. Både utifrån intervjuer med besökare på Träffpunkten och från gruppintervjuer framkommer att det är övervägande kvinnliga besökare och ett fåtal män på träffpunkten. Det diskuterades i gruppintervjun kring kvinnliga respektive manliga intressen samt att det finns färre män i högre åldrar. Det är också viktigt att fundera på om vi hade sett ett annorlunda mönster om vi hade besökt mötesplatser med annan verksamhet. Så här uttrycker sig några i gruppintervjun vad gäller manligt och kvinnligt:

*... ja men de pratar om sina jobb
... Ja, och kvinnor, då är det barn och barnbarn.
... och så är det matrecept*
(Gruppintervjun med besökare)

En manlig besökare lyfte fram behovet av en samlingslokal för äldre ”gubbar” och menade att entrén inte är så trevlig plats att samlas på.

... en jätteviktig sak tror jag en samlingslokal [...] damerna hittar alltid till varandra, går hem till varandra, men vi gubbar har lite värre för att gå till varandra (IP 10)

Under våra besök på TP kunde vi se att kvinnorna i större utsträckning befann sig inne i träffpunktens lokaler och männen samlades oftast i entrén utanför.

*Ja det haltar mycket för det är ju väldigt många som sitter här ute och inte vill gå in...
Nä, så fort det gäller kultur så är det kvinnor som är aktiva, vi karlar är för dåliga...
Jag tror att det är en attitydfråga, det är fruntimmersgrejer, det där kan vi inte gå på, det är bara för fruntimmer*
(Gruppintervju med besökare)

I en ny studie kunde mötesplatserna betydelse vara intressant att närmare studera detta ur ett genusperspektiv. I vilken mån kan det vara viktigt att skapa aktiviteter för endast män respektive kvinnor? Detta vägt mot fördelarna av samkönade aktiviteter. En annan aspekt som också kunde vara intressant att närmare undersöka är i vilken mån det vore möjligt att skapa träffpunkter som inkluderade både svenska som utlandsfödda äldre. Vad skulle den typen av möten kunna betyda för integration och förståelse för olika kulturer? På samma sätt vore det viktigt att skapa platser för möten mellan olika generationer.

Mat, dryck och aktiviteter har visat sig vara utmärkta skäl för kravlösa och uppskattade möten och ger besökarna en möjlighet att skapa en gemenskap. I takt med utglesning av äldres sociala nätverk,

blir tunna band allt viktigare. Då behövs olika former av *mötesplatser som sociala arenor* för att dessa kontakter ska kunna utvecklas. I planeringen av olika slags mötesplatser bör en viktig princip vara att dessa inte blir för stora. Kontinuitet och småskalighet bidrar till att skapa de *gemenskaper (Communities)* som gör att människor kan känna sig som del av ett socialt sammanhang.

REFERENSER

Adelswärd, V. (2009). *Till struntpratets lov*. Brombergs förlag.

Bengtsson, V. (2006). Theorizing and Social Gerontology. *International Journal of Ageing and Later Life*, 1(1), 5-9.

Bergström, G. & Boréus, K. (Red.) (2009). *Textens mening och makt. Metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*. Lund: Studentlitteratur

Bryman, A (2008). *Samhällsvetenskapliga metoder*. Malmö: Liber AB

Butcher, H. (1993). Introduction: some examples and definitions. I H. Butcher, A. Glen, P. Henderson & J. Smith (Eds.) *Community and Public Policy*. London: Pluto Press.

Cedersund, E. (2013). Socialpedagogik och socialgerontologi - hur kan de mötas? I L. Eriksson, G. Nilsson & L.A. Svensson (Red.) *Gemenskaper. Socialpedagogiska perspektiv*. Göteborg: Daidalos förlag.

Det nya vardagslivet (1984). Forskargruppen för det nya vardagslivet. *Nordisk ministerråd i samarbete med Nordisk råd*. Köpenhamn; Stockholm: Gotab.

Det nya vardagslivet (1987). Forskargruppen för det nya vardagslivet. *Nordisk ministerråd i samarbete med Nordisk råd*. Köpenhamn; Stockholm: Gotab.

Eriksson, L. (2004). Gemenskapen då och nu. I L. Eriksson, H-E Hermansson & A.-Chr. Münger (Red.) *Socialpedagogik som samhällsförståelse*. Stehag: Symposion.

Eriksson, L. (2013). Inledning. I L. Eriksson, G. Nilsson & L.A. Svensson (Red.) *Gemenskaper. Socialpedagogiska perspektiv*. Göteborg: Daidalos förlag.

Eriksson, L, Nilsson, G. & Svensson, L. A. (Red.) (2013). *Gemenskaper. Socialpedagogiska perspektiv*. Göteborg: Daidalos förlag.

Granovetter, M. (1973). The Strength of Weak Ties. I *American Journal of Sociology*, 78: 1360-1380.

Granovetter, M. (1982). The Strength of Weak Ties. A Network Theory revisited. I P,V Marsden & N. Lin (Eds.) *Social Structure and network Analysis*. London: Sage Publications.

Henning, C. & Lövgren, S. (2002 a). *Lokala sammanhang och identiteter: Om grannkontakters plats i en föränderlig värld*. Jönköping: Hälsohögskolan, Avdelningen för beteendevetenskap och socialt arbete samt Institutet för gerontologi.

Henning, C. & Lövgren, S. (2002 b). The Significance of neighbors in a Changing World. I B. Malmberg & C. Henning (Eds.) *Aspects on Aging, Old Age Care and Local Contexts*. Jönköping: Hälsohögskolan, Avdelningen för beteendevetenskap och socialt arbete samt Institutet för gerontologi.

Henning, C. & Svensson, L. (2011). Mötesplatser för äldre - en viktig aspekt i samhällsplaneringen. I K. Gynnerstedt & M. Wolmesjö (Red.) *Tredje åldern. Sociala aspekter och medborgarskap*. Gleerups förlag.

- Henning, C. & Stolarz, H. (2012). Äldres boende - en samhällsplaneringsfråga. I M. Abramsson & C. Nord (Red.) *Äldres boende- forskningsperspektiv i Norden*. Lund: Studentlitteratur.
- Kvale, S. & Brinkman, S (2010). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.
- Linnarsson, J. & Hadzidedic, A. (2012). *Social hållbarhet i Trollhättan. Vårldredovisning*. Trollhättan: Rapport från Folkhälsorådet i Trollhättan.
- Litwin, H. (1998). Social Network type and Health Status in a National Sample of Elderly Israelis, *Soc.Sci.Med.*, 46 (4-5): 559-609.
- Malmberg, B. & Berg, S. (2002). Further Steps Towards a Resource Model in Aging. I B. Malmberg & C. Henning (Eds.) *Aspects on Aging, Old Age Care and Local Contexts*. Jönköping: Hälsohögskolan, Avdelningen för beteendevetenskap och socialt arbete samt Institutet för gerontologi.
- Niemi, M. (2013). När spontanitet ger upphov till forskningsmaterial. Den informella intervjun. I S. Erlandsson & L. Sjöberg () *Barn- och ungdomsforskning: metoder och arbetsätt*. Lund: Studentlitteratur.
- Oldenburg, R. (1990). *The great good place. Cafés, coffee shops, bookstores, bars, hair salons and other hang outs at the heart of a community*. New York: Marlow & Company.
- Pilisuk, M. & Minkler, M. (1980). Supportive Networks: Life Ties for the Elderly. I *Journal of Social Issues*, 36 (2).
- Prop. 1997/98: 113. *Nationell handlingsplan för äldrepolitiken*.
- Prop. 2009/10:116. *Värdigt liv i äldreomsorgen*.
- Rostila, M. (2008). *Healthy Bridges. Studies of social capital, welfare and health*. Doktorsavhandling. Sociologiska institutionen, Stockholms universitet.
- Rostila, M. (2011). A resource-based theory of social capital for health research: Can it help us bridge the individual and collective facets of the concept? I *Social Theory & Health*. Vol. 9, 2, 109-129.
- SOU 2007:103. *Bo för att leva- seniorbostäder och trygghetsbostäder. Delbetänkande av Äldreboendedelegationen*. Statens offentliga utredningar. Socialdepartementet.
- SOU 2008:113. *Bo bra hela livet*. Statens offentliga utredningar. Socialdepartementet.
- SFS 2010:427 Lag om ändring i socialtjänstlagen (2001:453)
- Svensson, L. (2006). *Sociala mötesplatser på landsbygden. Om äldre människor, gemenskap och aktivitet*. Doktorsavhandling. Göteborg: Göteborgs universitet, Institutionen för socialt arbete
- Så bor 80+ i Norden* (2013). Nordens välfärdscenter: Norden.
- Taylor, S.J. & Bogdan, R. (1998). *Introduction to qualitative research methods: a guidebook and resource*. (3. ed.) New York, N.Y: Wiley.
- Wenger, G. C. (1994). *Support networks for older people: A guide for practitioners*. Bangor: Centre for Social Policy Research and Development, University of Wales.

Åhnby, U, Svensson, L.A, & Henning, C, (2013). Delaktighet och gemenskaper skapar engagemang – framtidsverkstad i Trollhättan. I L. Eriksson, G. Nilsson & L.A. Svensson (Red.) *Gemenskaper. Socialpedagogiska perspektiv*. Göteborg: Daidalos förlag.

Internet:

Vetenskapsrådet (2011). *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning 2011*. Vetenskapsrådet: Stockholm. www.codex.vr.se/texts/H5FR.pdf (2015 – 11 – 17)

BILAGOR

Bilaga 1: Guide för observationer och informella samtal

Observationen kan fokusera på sådant som:

Miljö: var äger träffen rum, tillgänglighet (handikappvänlighet), hur lokalen är möblerad, utrustning osv.

Besökare: vilka är deltagarna (kvinnor och män), kommer de i grupp eller ensamma, kommer tillsammans med någon (personal eller anhöriga) hur många deltar, hur de placerar sig i lokalen, blir de hänvisade plats osv.

Arrangörerna/personalen: Vilka är det som håller i aktiviteterna, hur de framträder/uppträder/förhåller sig, tar de hjälp av besökarna osv.

Volontärer: Vilken roll har volontärerna? I vilken omfattning är de aktiva i olika moment, etc

Aktiviteterna: Vad är det för aktiviteter, vad det är som händer, hur det går till, hur länge pågår de, hur lång tid stannar varje besökare osv.

Delaktighet: Hur engageras deltagarna, krävs det att de är aktiva eller krävs det ingen aktivitet alls från deltagarna osv. Får besökarna själva bestämma program eller är det förutbestämt?

Relationer: Pratar deltagarna med varandra eller lyssnar de mest, verkar några prata mera än andra osv. Interaktionen mellan besökare/besökare och/eller personal, etc.

Betydelse: Fråga några deltagare om de brukar delta i liknande aktiviteter (på andra ställen) och vad det betyder att dessa aktiviteter finns. Vilka sociala kontakter utvecklas

Något annat som händer:

Bilaga 2: Intervjuguide

Del 1

1. Berätta om dig själv

– exempelvis födelseort, barndomen, börja skolan, ungdomstiden, flytta hemifrån, arbete, utbildningen och bilda familj.

2. Berätta om dina intressen i livet

– exempelvis som barn, ungdom, vuxen och idag

3. Berätta om boende- och social situation

– Hur bor du? Ensamstående eller gift etc.

4. Berätta om eventuell hjälp i vardagen

– från anhöriga eller kommunen.

5. Berätta om hur din vardag ser ut i dag

– exempelvis hur en dag/vecka ut ser, deltagande i olika aktiviteter ex. träffpunkter eller andra aktiviteter.

6. Berätta om vilka personer är viktiga i din vardag

– anhöriga, nära vänner och bekanta osv.

7. Berätta om varför du kommer till träffpunkten/dagverksamheten?

Del 2

8. Berätta om dem du möter på träffpunkten/dagverksamheten och vad betyder dessa för dig?

- Hur många brukar komma till träffpunkten/dagverksamheten? (under en dag, under en vecka)
- Kände du några innan du började gå på träffpunkten/dagverksamheten? Om ja på vilket sätt?
- Har du lärt känna några av de som kommer till träffpunkten/dagverksamheten?
- Vilka personer umgås du med på träffpunkten/dagverksamheten?
- Pratar du med några av de som kommer till träffpunkten/dagverksamheten?
  - Är det några av dessa som du pratar med mera än andra?
  - Vad brukar ni prata om?
  - Vad pratar man ni om?
- Brukar ni hjälpas åt på träffpunkten/dagverksamheten? I så fall med vad?
- Vad betyder dessa kontakter?

9. Få nya vänner

- Har du fått nya vänner genom att komma till träffpunkten/ dagverksamheten?
- Finns det några som du tar följe med när du är på väg till eller från träffpunkten?
- Träffas ni i andra sammanhang? ex. andra träffpunkter
- Brukar ni ringa till varandra?
- Har det hänt att du bjudit hem någon av de som du mött på träffpunkten eller dagverksamheten?

Bilaga 3: Återrapportering och spridning

Forskarna har regelbundet haft träffar med olika aktörer för att delta i diskussioner och redovisa resultat. Det har handlat om att beskriva olika forskningsresultat och hur dessa kan utnyttjas för fortsatt planering och genomförande av träffpunkter och dagverksamheter. Dessa aktiviteter har varit:

- En presentation (*Nytt projekt i Trollhättans Stad: Mötesplatser och träffpunkter för äldre i grannskapet – viktiga incitament i hälsoarbete och samhällsplaneringen*) vid en konferens på temat *Framtidens äldreomsorg* 9 november 2012, Fyrbodals kommunalförbund i samarbete med Högskolan Väst.
- Seminarium på Strömkarlsgården 21 november, 2013 på temat "Framtidsverkstaden och projekt Mötesplatser och träffpunkter för äldre i grannskapet". Inbjudna var besökare, volontärer och personal. (Bilaga 9)
- Redovisning till ledningspersonal inom Trollhättans Stad, 11 februari, 2014
- Information och föreläsning på Strömkarlsgården i samband med seniorkulturveckan, 29 september, 2014 på temat "Vad betyder sociala arenor i grannskapet i form av mötesplatser och träffpunkter för äldres hälsa och välbefinnande?" Inbjudna var besökare, volontärer och personal.
- Inom projektet har gjorts sammanlagt åtta delredovisningar till de olika anslagsgivarna.
- Slutrapportering till ledningspersonal den 27/1 -2015. Här deltog en förvaltningschef, en områdeschef och en enhetschef från Trollhättans stad.

Utöver detta har studiens resultat kommunicerats genom:

- En powerpointpresentation till webbsidan för en internationell konferens om äldres ensamhet den 23-24 oktober 2013, vid NISAL (National Institute for the Study of Ageing and Later Life), Campus Norrköping.
- En presentation (*Future Challenges for the Nordic Model: Housing*) vid 22 Nordic Congress of Gerontology (*Age Well*) i Göteborg 26 – 28 maj, 2014
- En presentation (*Why Meetingplaces for Social Networking*) vid en gerontologisk konferens i Halle 25 -27: e september, 2014 på temat *Stress und Altern- Chancen und Risiken*.
- Intervjun med Cecilia Henning i Sveriges radio P2 i *Karlavagnen* den 8 december 2014.
- En presentation på temat *Why meeting Places for Social Networking?* vid en konferens i Norrköping, 10 december 2014. Arrangör var NISAL (Nationella institutet för forskning om äldre och åldrande) vid Linköpings universitet, Campus Norrköping, samt Bildningsförbundet Östergötland.
- Intervju med Cecilia Henning för publicering i tidningen *Äldreomsorg* för publicering våren 2015
- Återkommande redovisningar och diskussioner med studenter på grund- och avancerad nivå, inom ämnena socialt arbete och socialpedagogiskt arbete, vid Högskolan Väst och Hälsohögskolan i Jönköping.
- En presentation på temat: *Platsens betydelse för gemenskap och förebyggande av ensamhet* vid en konferens i Norrköping den 15 oktober, 2015 Arrangörer var Nätverket – Liv hela livet – ett nätverk om äldres ensamhet, NISAL (Nationella institutet för forskning om äldre och åldrande) vid Linköpings universitet, Campus Norrköping, samt Norrköpings kommun
- Intervju i Folkbladet, Norrköping 2015 -10-17 <http://www.folkbladet.se/nyheter/norrkoping/forskare-viktigt-ha-plats-att-ga-till-8737993.aspx>
- Högre seminarium Jönköping University, Hälsohögskolan 9 november, 2015
- Redovisning av pågående och avslutade projekt vid Högskolan Väst 17 december, 2015

Bilaga 4: Samtalsområden för gruppintervju/samtal med besökare/volontärer på träffpunkter i Trollhättans stad:

- **Berätta om ”En dag på TRÄFFPUNKTEN”** med avseende på:
  - Vilka verksamheter/aktiviteter förekommer
    - Aktiviteter i grupp?
    - Aktiviteter enskilt?
    - Hur länge pågår aktiviteterna
  - Vad händer mer under dagen (kaffe, lunch osv)
  - Vem/vilka bestämmer om vilka aktiviteter som ska förekomma?
  - Brukar ni lämna förslag på aktiviteter?
    - Om: Brukar ni få gehör för förslag på aktiviteter?
- **Berätta om vilka som brukar komma** till träffpunkten med avseende på:
  - Kvinnor – män
  - ”Från när och fjärran” eller grannskapet – bor hemma eller på särskilt boende
  - ”Trogna” besökare – tillfälliga – nya besökare
  - Hur tar besökarna sig till träffpunkten (kommer själv – kommer i sällskap – kommer med någons hjälp exempelvis anhörig eller personal...)
- **Berätta om betydelse** av träffpunkten för äldre med avseende på:
  - Daglig rutin...
  - Träffa bekanta...
  - Ha något att göra...
  - Hälsobringare...
  - Något annat
- **Berätta om olika former av kontakter** som:

(Har med en uppritad bild och innehåller olika former av kontakter som jag kort redogör för och sedan diskuterar vi...)

  - Känna igen varandra
  - Hälsa på varandra
  - Prata med varandra
  - Hjälpa varandra
  - Bli ytligt bekant – skapa nya/varaktiga kontakter
  - Vad betyder det att prata om ”väder och vind”, ytliga samtal eller ”struntprat”

SLUT OCH TACK

Bilaga 5: Samtalsområden för gruppintervju/samtal med personal på träffpunkter i Trollhättans stad:

- **Berätta om ”En dag på TRÄFFPUNKTEN” ”eller en dag på jobbet”...** med avseende på:
  - 1) Om någon skulle be dig berätta vad det är du arbetar med – vad är det då du framhåller/berättar
  - 2) Vilka verksamheter/aktiviteter är organiserade av er personal
    - a. Aktiviteter i grupp/enskilt?
    - b. Hur länge pågår aktiviteterna?
      - Olika aktiviteter under en vecka
      - Helger och semestrar/sommaren
    - c. Vad händer mer under dagen där besökarna deltar (kaffe, lunch osv)
  - 3) Hur går det till att skapa aktiviteter eller m.a.o. vem/vilka bestämmer vilka aktiviteter som ska förekomma?
    - i. Händer det att besökarna initierar till aktiviteter eller kommer besökarna med förslag?
    - ii. Om ja: Hur gör ni med dessa förslag?

- **Berätta om vilka som brukar komma till träffpunkten** med avseende på:
  - o Hur skulle du/ni vilja beskriva den typiske besökaren...
    - Kvinna – man
    - ”Från när och fjärran” eller grannskapet – bor hemma eller på särskilt boende
    - ”Trogena” besökare – tillfälliga – nya besökare
    - Hur tar besökarna sig till träffpunkten (kommer själv – kommer i sällskap – kommer med någons hjälp exempelvis anhörig eller personal...)

- **Berätta om betydelse** av träffpunkten för äldre med avseende på:
  - o Vad tror du/ni att det betyder för besökarna att de ha möjlighet att komma till en träffpunkt som den där du arbetar?
    - Daglig rutin...
    - Träffa bekanta...
    - Ha något att göra...
    - Hälsobringare...
    - Träning...
    - Något annat...

- **Berätta om olika former av kontakter** som:
  - o Vilka kontakter knyter besökarna på träffpunkterna?
    - Känna igen varandra
    - Hälsa på varandra
    - Prata med varandra
    - Hjälpa varandra
    -
  - o Bli ytligt bekant – skapa nya/varaktiga kontakter
  - o Vad betyder det att prata om ”väder och vind”, ytliga samtal eller ”struntprat”
  - o Finns det behov av att prata om mera djupa saker?

- **Något annat ni vill tillägga...**

SLUT OCH TACK

